MIC. # 2256

הועתק והוכנס לאינטרנט
www.hebrewbooks.org
ע"י חיים תש"ע

WETZLAR, ISAAC.

These images are from the collection of the Library of the Jewish Theological Seminary (JTS). JTS holds the copyrights to these images. The images may be downloaded or printed by individuals for personal use only, but may not be quoted or reproduced in any publication without the prior permission of JTS.

LIEBS BRIEF AN MEINE LIEBE BRUDER UND SCHWESTERN IN DIESEN GOLUS.

[17--]
ASHKENAZIC SCRIPT

הועתק והוכנס לאינטרנט
www.hebrewbooks.org
ע"י חיים תש"ע

[illegible] דער [illegible] נאך [illegible] אָדער אין [illegible] טהאָט איין פֿעהלער [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible] טהאָט. פֿעהלער [illegible]
דער רמב"ם אין זיין טראַקטאַט דאָ הייסט מאמר תחיית המתים [illegible] ר' יוסף אלבו אין
זיינעם טראַקטאַט ספר עקרים [illegible] אָדער אין [illegible]
[illegible]

[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]

רעגיסטער

פרק א

ואהבת לרעך כמוך [illegible]
[illegible] תורה [illegible]
[illegible] הלל הזקן [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible] מה דעלך סני לחברך לא תעביד [illegible]
[illegible]

These images are from the collection of the Library of the Jewish Theological Seminary (JTS). JTS holds the copyrights to these images. The images may be downloaded or printed by individuals for personal use only, but may not be quoted or reproduced in any publication without the prior permission of JTS.

[illegible]

פרק ב׳

[illegible] **גם זו לטובה** [illegible]

[illegible] **חייב אדם לברך על הרעה כשם שמברכין על הטובה** [illegible]

ג׳

פרק ג׳ — [illegible]

[illegible] השם ב״ה [illegible]

זיין. האט ער ארבע יסודות פֿיר היבש גרונדן: אש: רוח: מים: עפר: פֿייער, לופֿט, וואסר, ערד

[illegible]

[illegible] ד׳ סוגים [illegible]

[illegible] דומם [illegible] צומח [illegible]

[illegible] חי [illegible]

[illegible] ראי׳ שמיעה הילוך ריח מגשות [illegible] חי מדבר

[illegible]

[illegible] סוג

דומם [illegible] ד׳ יסודות [illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible] צומח

[illegible]

אמן

אויך הט. אונ [illegible] צווייגען זוויא דיר ערדט וואקסן הט. ביזיר סין הט גאהרען [illegible] ווענן מן זיך
ביא אונז [illegible] גאהר וואול בראכן זיין. ערשטליך אלר סארטן קרייטר. לויטן גטרייב. גארטן
וויין גערטן. האבר. ערבסן. אונ ביא [illegible] עהררי גטרייב. וויא אויך אלר סארטן ב
ביימן. דא פון יעדר ארט פיל טויזנט פר אנדרן זיין. אויך [illegible] אלז וואז אונז דער ערד
וואקסט צומח הייסט. אונ אונטר איין סוג געהערט. אונ אויך [illegible] קרייטר אויך אלל ביימן
אבר ניט אלז. איינאייא [illegible] הייסן. דא [illegible]. עבר [illegible]. עבר גערטנר. דא אלז
קרייטר. אבר אלז לויטן גטרייב. ביימן. איינאייא [illegible] האבן. אונ יעדז [illegible] אנדרי
אהרט וואו טראגט [illegible] זיין. עז אונ [illegible] אבר [illegible] זיין. [illegible] זיין [illegible]. עבר [illegible] וואו
זיין [illegible] ערדן. ביזה [illegible] וויזן ביא [illegible]. אויך אלז [illegible]
[illegible] זיין [illegible] וויבר אויך וויטר [illegible] דער ביוט. סוג [illegible]
חי הט [illegible] אין זיך אונ וואקסט. אויך [illegible] הט ער [illegible]
ער הט [illegible] אונ [illegible] זיין. ביזה סוג חי הט ווידר גאר פיל ארטן. ביא אונז
[illegible] זיין. ערשטליך [illegible] ביא אונז [illegible] זיין. אלז [illegible]
[illegible] פרד. [illegible] בהמות אויך עופת. [illegible] אונ [illegible]
אלר [illegible] אבר אוש [illegible]. ביזה [illegible] הייסט חי נא
[illegible] ערדן. [illegible] אויך [illegible] וואז [illegible]. דער סוג
[illegible]. אויך ביא מינים ביא [illegible] אהרט אונ [illegible]
[illegible] ביא [illegible] האבן. אונ וואז [illegible]
[illegible] זיין [illegible] פון [illegible]
[illegible] ביזה סוג חי [illegible] ביא [illegible] זיך [illegible] אונטר [illegible]

[illegible]

בריאה, [illegible] ערשטע [illegible] אין [illegible] [illegible] פערד, אויך [illegible] [illegible]

דער הער האט ביידע [illegible] ליב, [illegible] ביידע [illegible]. אין [illegible] [illegible] דער [illegible]

ביידע [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible], דער [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

פערד [illegible] [illegible] [illegible], אויך [illegible] פערד [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

[illegible] אויך [illegible] דער [illegible] [illegible], [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] פערד [illegible], אין [illegible]

דער הער [illegible] אלי ביידע [illegible] [illegible], אין [illegible] [illegible] [illegible], [illegible] דער הער [illegible] [illegible]

פערד [illegible] דער [illegible] [illegible] [illegible] [illegible], [illegible] [illegible] [illegible], [illegible] ביידע [illegible]

[illegible] [illegible] [illegible] [illegible], [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] דער [illegible]

[illegible], [illegible] [illegible] [illegible] אלי ביידע [illegible] אין [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

[illegible] פערד, [illegible], אויך [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] דער [illegible] [illegible] [illegible]

[illegible], [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ביידע [illegible] [illegible] [illegible], אין [illegible] דער [illegible] [illegible]

ביידע. אין [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible], [illegible] [illegible] אין [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

[illegible] [illegible] פערד, [illegible]. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] **סוג דחי** [illegible], [illegible] [illegible] [illegible].

[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] **בהמה** אדר **חיה** [illegible] אדר **עוף** [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

תורה [illegible] [illegible] [illegible] **למינה** " **למינו** " **למיניהם** אויך [illegible] [illegible] [illegible] [illegible], אדר [illegible]

[illegible], [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]. [illegible] [illegible] [illegible], אויך [illegible] אדר [illegible] [illegible] [illegible]

פרק ד

אין [illegible] [illegible] [illegible] [illegible], [illegible] [illegible] [illegible] [illegible], [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

[illegible], [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] דער [illegible] [illegible]

אבער וויל איך [illegible] דער נאטור [illegible] צו [illegible] אויס [illegible] נישט [illegible]

[illegible] אויך [illegible] אין זיין ספר מורה נבוכים

[illegible]

[illegible] ווי אויך רבינו בחיי אין זיין ספר חובת הלבבות [illegible] רבינו שם טוב [illegible]

[illegible]

[illegible] שלמה זל [illegible] לך אל נמלה

[illegible]

יג [illegible] מה רבו מעשיך כולם בחכמה עשית [illegible]

[illegible]

[illegible] אברבנאל [illegible] פרשה ויצא [illegible]

[illegible] והנה סולם מוצב ארצה [illegible]

[illegible]

[illegible] חכמה עליונה [illegible]

[illegible] משה [illegible] ספר ראשית דעת

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible] ח

ער האט אויך דיא ארבע יסודות [illegible] אז וויא [illegible] בערש׳ג [illegible] אלז דער עולם [illegible]
[illegible] דער חי [illegible] ווערט [illegible] [illegible] פון דער נאטורה [illegible] ווארט [illegible]
אבער האט נאך דיא אנדרי [illegible] פאר אויז, וויא דער [illegible] דיבור [illegible] אלז [illegible] אויז
[illegible] האט [illegible] [illegible] ווייטר [illegible]
ווערן, אלז [illegible] הער אויך [illegible] דיא גאנצע [illegible] נאטורה צו אונטר [illegible]
[illegible] צו שרייבן, וויא [illegible]. [illegible] וואן נאר דיא נאטורה איין [illegible] ער [illegible]
ווערן, וויא [illegible] שרייבן [illegible] דיא [illegible] האבן דיא [illegible] גרויסה [illegible]
[illegible] דער [illegible] איין זיין [illegible] עולם [illegible] ער [illegible]
[illegible] חכמי הטבע דער נאטורה [illegible] וויא [illegible] ער [illegible]
[illegible] מבשרי אחזה אלקי וואן איך [illegible] וויא איך [illegible] איך דיא [illegible]
[illegible] וויא אויך רבינו בחיי [illegible] ספר [illegible] חובת הלבבות שרייבט אויך אין [illegible]
שער הבחינה [illegible] דיזעס [illegible] איך [illegible] וויא ער [illegible]
[illegible] צו [illegible] איין [illegible] [illegible] נאך [illegible]
[illegible] דער [illegible] [illegible] האט, [illegible]
[illegible] דיא [illegible] וויא [illegible]
וויא איך [illegible] אדם הראשון [illegible] וויא [illegible]
[illegible] וויא אויך [illegible] וויא דער [illegible] וויא [illegible]
דער נאטורה [illegible] [illegible] [illegible] נאך [illegible] תורה
[illegible] וויא [illegible] פסוק [illegible] וירא [illegible] האלהים [illegible]
[illegible] [illegible] פסוק [illegible] וירא [illegible]

אלקי' את האדם עפר מן האדמה ויפח באפיו נשמת חיים ויהי האדם לנפש חיה

אונ' זען דער עולם. פסוק בלשון בלשון אלה טייטש איבר. וויל לאזן פר לייטן צו גיבן ווערדי דיר אויך
איין גלייכן [illegible] [illegible] גאר צו ווער [illegible] וואטרייכונג [illegible] ביז [illegible] [illegible]
אין [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ספרים. אויך אין [illegible] השלם [illegible] זיין ספרים. וואו אויך
אין [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] אויז [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ספרי [illegible]
[illegible] [illegible] ביז [illegible] [illegible] [illegible] ביז [illegible] [illegible] [illegible] אין [illegible] וויל [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] וואו [illegible] [illegible] פסוק וייצר ה' אלקים את האדם [illegible] [illegible] [illegible] אין [illegible] טייטש [illegible] ביז אין
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] טייטש [illegible] [illegible] [illegible] דער [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] אין [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] וואו דער [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] נשמת חיים [illegible] נפש חיה [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] אשר נשמת רוח [illegible] בדבור החיים [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ספרים [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
אין [illegible] נשמה [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] נשמה [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] נשמה [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] טייטש דער תרגום אונקלוס אין [illegible] [illegible] פסוק
ונפח באפוהי נשמתא דחיי והוה האדם לרוח ממללא [illegible] [illegible] צו פער לייטן [illegible] [illegible]
[illegible] נשמה

הײליגה נשמה הײסט [illegible] אונ' אדם [illegible]

[illegible]

פרק א

[illegible]

[illegible] ואברה[ם]

לרעיך כבוד [illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible] ארבע יסודות [illegible]

אש רוח מים עפר פײער לופט װאסר ערד [illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible] היסט. [illegible] יסודות היסט [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible] חושים [illegible]
[illegible]
[illegible] חושים [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible] חושים [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible] היסט בר אלקים נשמת אדם
[illegible]
[illegible]

דין

צוגעגן מיר בלה׳ דורך גלאט וואו זעהר לגבעטן אונ׳ בווען ווירד. עלוית אדר גראבט. אונ׳ ענדליך
דש הייליגן גראבט עלהיבן. וואז אונז אן געהער ליב. אונ׳ ענדליך פון פֿיל ווינליך. ווער האפֿטיג גיהט בוֹל
אויט צו דעש רעכטן ליכט וואו אונזר הייליגה נשמה אהער ווערט. ולא אור חיי עה״ב גלויבן אונ׳ ביזהל
הייסט ווערהאפֿטיג גוט. גליך בוֹלט אים קהל. ספרי. ווילש ביווין איזט. אבר אוז בוֹל אנדר. וואז אונז
בעהר ליב אדר גוט איזט. דיזעס איזט נוהר איין איינבילדה ווארהייט. דער גרעליט גיהט. דיזעס
איזט אין לאהר ביווייזן, דז יעדר עלט דער נוהר עלט הייסט. אונ׳ איין עלט זיין וויל גאהר וואול נאטירליך
בגריפֿן. וואז אונז ווארהאפֿטיג ליב אונ׳ גוט איזט, ביזהל אבר נאך ווארהאפֿטיגר מוש דען ... אונ׳ איינ׳
אונזר הייליגה ספרים צו ביווייזן, איזט געהעליך איין גרונד. שאלה ביא קהל חכמים אלו פּלגן. ווארום
הט הש״י דעש מענשען גאהר לאופֿן, איינגעהאלט ער ביוויזט ... הט. אונ׳ נאך ביא אירן איין לעבן
אונזר חכמים. האט הש״י דהר פון דאש עולם ווערן דאש גאנצן עולם לאופֿן. אונ׳ איהש אוז.
אונטר דיין ווארט גבן. וואו ... אן ... נפֿשות רפואה א׳ פסוק קה״ק ... לאהר צו געבן
אויך ביז הפֿלך אם תהלים נפֿשות להי אויך טייטליך ... נאך ... אונזר ה...
... איזט ... ווארהאפֿטיגה ... גבונדן ווערן. אוז דורך גאטיס ...
ער אונזר ... אונ׳ אונז מצוה וועלכן פֿון איין הויך ליכט ווערט. אן דעש גוף ...
... דער מענש דורך מעשים טובים. ביא מצוה ער הירן אוז וואו ... דער ...
... דעש ווארהאפֿטיגה ... ליכט. אלזו ... ווארהאפֿטיג
גוט אונ׳ ליב הייסט ... כי דעש הט הש״י ... חסד נאך מעהר ביווייזן, דז ער אונז ...
מצוה ביא דאז הייסט נר. ... נאך איין גרעזרי ... גיבן, דאז איזט ביא תורה ביא הייסט אור
אונ׳ ... ביא הייסן נר. וואו לאהר אונ׳ פסוק ... כי נר מצוה ותורה אור. אונ׳ ...
... ביא תורה. הייסט ... אויך ... אין פסוק ... כי יקרה.

טוב נתתי לכם ... [illegible] ... תורה ... [illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible] ... ישעי׳ קפיטל א [illegible]

ידע שור קונהו וחמור אבוס בעליו ישראל לא ידע עמי לא התבונן [illegible]

[illegible]

[illegible] ... אדם ביקר ולא

ילין נמשל כבהמות נדמו [illegible] ... בספרו מעשה ה׳ [illegible]

[illegible] ... שהאדם שאין בו יראת השם ... [illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

דיא [illegible] אדר גלייכש ווערט. [illegible] גוט איזט. אונ[illegible]
אונ[illegible] [illegible]
אונ[illegible] [illegible]
[illegible]
אונ[illegible] [illegible]
[illegible]
[illegible] **לא תשנא את אחיך בלבבך** אונ[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]

פרק ויו

[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible] **פרק זין** [illegible]
[illegible]

ארום געלט, ווען דער ווערט ארבייט, איך געלט צו הרווח, אוס דרויס געווינען אלפן ווארט׃
ווייל מיך ערשט צו זיין, דא האבן זיי גלויבן ווערט וואהלן גראטען געלט דאש אנדערש דיר העלפן
דא [illegible] האבן אלש וואר ארט [illegible], ענהאלטן געלט אין ליב הובן וואש גאט צו עסן אונד
טרינקן. דא ווען דיין חבר דאש עסן, געלט אונד ליב האבן פון כבוד, פון געלט, הפך גרויז. דא
טוה. דיין חבר אויך גרויז כבוד אונגיב אויך פון געלט, לויבי. אויך הפך אלש וואר ארט אונ
וויא געלט גאהר לייט ערשט דיין, דיא עלה ווארבען ווייל אויך. אונ אנדער רעכט דיין חבר עסן
אויך. צו ער ביך עסן פאלט דז אנשפ יהרט. ווען דיין חבר אללין דיינר ווערט נאך דעם ווען ליין
גאהר לייט. אונ וואן אין דיא מענשן נאטור אנדער דוך וואל, ווערט אלש הפך עסן דא וואהר
אלז ערבר הנשמה ׃

פרק ה

דיר אוז אויך פרקלט דיא מענשליכע נאטור אין עטוואז צו בריינגן נעהליך דער עגלין האבן עסן
פאלט ווערן יסודות דיא אלער דא גוט אלז אנדער יסודות אדר אוהרט, בשלעפט דיא אנטער אונד אדר וו
עישן דיין אלז ווייר. אונ נאך דעם צו אלי חוזי הטבעיות, אדר נאטוהרן בריינגן, בראנד וואך, בל
אוב דעם אין יסוד דיא דערש מענשן גאר אייט, אדר איין האנד עסן, ווערט דיין נאטוהר שון וואן
אנן אנטער ארט, ווירד וואן פיר אלויז שווערט, ועגלן פינגן, עלטן, גיבט, צו לייט. דיא נאך גלוב וו
יעדר גוט. נאך עהר וועדר לאנג, פון וואשן נאך איר נאה פראגן אדר טראגן, נאהר עסן, טרינקן, וואש
ווישט האבן, אלי דיין דאש קשיר אלז ווינה ארט דבר עהר, חיי ? גיבטע צו לייט, דיא וועטר געווין אלז
בהאוח, דיא עסטוואהרן ריין עסן, נאך טרינקן. נאהר אלשן פון גלויבט אללין, [illegible] דאן וועלן וועסירן
גלויב אויך דאש. ארונטער געבן נאך גלויבאוויז נאהראויז כבודט האבן. וואן דיא נאהר פרנסה, ווינט
שרה שאפט האבן אללין. אונ צו דיא רעכט איר גאהר פעלא אללין, [illegible] דיר פער האנד לייט ד
דיא דאש אויך

8 ט

ד

ביא [illegible] אויך דאס פערלאנגען, אויך דיך זעהן, טרייע, ליבע הערצן, וואו וויסן דאס בעגערן, בעזונדר אונזר
זייא גאר זייער ליבע, אונד איהר פערלאנגען מיט פרייד אונד [illegible] צו זעהן דיזא [illegible] [illegible]
צוליבט אויך אונד גאט [illegible] [illegible] וויא [illegible] [illegible] זיין [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] איהרס [illegible], [illegible] דאס פערלאנגען אוז זעהן אונז טרייען [illegible] זיין נאך דאס [illegible] אוז
אונד [illegible] אבר הי"ח. אונז [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ליבע [illegible] אויך דיר [illegible] האבן [illegible]
אן אויך [illegible] דז פפעדר אונז [illegible] [illegible]. [illegible] ~~[illegible]~~ [illegible] איך איהם [illegible] [illegible] [illegible] הי
ער דאס, [illegible] איך אונד גאט הואן אונז וויא איהם [illegible], [illegible] ער וואז [illegible] דיר [illegible] [illegible] דז [illegible] [illegible]
[illegible] דאס, איך [illegible] [illegible] האבן, [illegible] אויך איהם אויך [illegible] [illegible], [illegible] ער [illegible] [illegible] [illegible] איך דאס
[illegible] איך [illegible] נאך [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] האבן, טרייע. איך [illegible] [illegible] [illegible] איהם אוין [illegible] אוין [illegible]
~~[illegible]~~ פערגעט ער דאס [illegible] ער [illegible] אוין גאט. [illegible] דיר האבן, [illegible] ער [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] איך
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] האבן זאל איך [illegible], אונד איהם צו זעהן אונז טרייע [illegible] [illegible] דיר [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] איהר, [illegible] [illegible] אונז וואו [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] דיר [illegible] [illegible] איהרס [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible], [illegible] איך דיר [illegible] דאס צו [illegible] [illegible] איך איהם צו זעהן, [illegible] [illegible]
[illegible] איהר [illegible] [illegible] [illegible], [illegible] [illegible] [illegible] איך [illegible] [illegible] [illegible] [illegible], אונז [illegible] [illegible] [illegible] דאס דיר
זעהן, [illegible] [illegible] [illegible] איר האבן [illegible] [illegible] [illegible], [illegible] [illegible] [illegible], אונז [illegible] [illegible] איך [illegible]
דאס [illegible] [illegible] מיט זעהן [illegible], [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] איך [illegible] [illegible] [illegible], [illegible] איך [illegible]
איך [illegible] [illegible] דז [illegible] מיט איהם [illegible], [illegible] ער דז [illegible] דאס [illegible], ער הט אוין [illegible] [illegible] דיר [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] דיר [illegible] [illegible] איהרס [illegible] [illegible], [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] איך דיר [illegible] דאס צו [illegible], [illegible] [illegible] אונז איהר [illegible] [illegible] זעהן [illegible] [illegible], אונז [illegible] איהרס

אונ גוטן פריינד ריבר זיך איהם אוין ווארט אוף היליגקייט. אינ ער וואר לינא אודאם הקטיטאיך וויך
אטה וואהרהייט לייביך איש אין גרינג. קענן זיר דיא היידה אהרט עגענטן וועלן עהר האבן דיך לייבן
אן איהרם עקבל בריידר וירד. יעדר עגל קוסט דעקייפן. דא ווס זולן אוט נאך ויינגם
פרוטי זאן אינגט. וויעגן איהר ביבה גדאריון. ער נאך פיאנטר לייד דער עגלן נאטואהר
צו בשרייבן. ווייל דיא אנטר אייגענע עבודת וואהלען. דיא נאטוהרן דעס עגעשן. דערל בהאלט
היות וואו גגלר דיא נאטוהרן פריסטר. דאמן נאך אנטר לייב דעס אנדל וואורין דיא גבאהרן א
אונגלעגן ביין. איך ווייל עז זיין עגטיוערלט דיגרט. פער לגאהרן. אבא ווירד אונן
יעדר מענער ווארטן קענן. בלשונע איינט פרייש צו ביין וואהרהייט לייביך נאך

דיא זולן ווירקליגען האבן איך ווערדיש רעטן פהרט. ווייל קעדר עמר צו לובן. אונ מיר גדאנק הליך דאט
פער וואנגט פון איהנן ווערטה שעפל אלז וואז מיר געשעהן קענן. וואז מיר אכט דאס טאהן קענן. וונן מיר
בייבן קענן לאזן זא האבן מיך וועהרט צו בהאלט. אונ דאנקר צו פינדן דער דאס אליין מיך אונ מיין
נשמה פרייט. דונבין מיט צו מיינע געטליכער פינגט וואז איך פרייט בין אונ מיין קינדר אונטר
ריכטן האב פר פרייש צו ביין. פרעטא בעסן וואהרהייט לייביך נאך
אלין איך האבי מיך הראויין ווידר גוטיס פר געטס איהם. אוין איינלגן מיינן צו פינדן. דער אך
מיינר ער פרוטיג טהרין האבן ווארט. בוואהר הל. דיין אנלט חלוקים צו פינדן אין הלוח ראוש
דוואמיר הקטין העלפין קענן. אוין מיר וואר דער וועג צו שוועהר אונט צו ווייט פר דיא דואלט היין אונד
ארוש הנר צו פאהרן. אונ דורך דעיבן אן דא צו רייסן. וואר דיא גאנק צו ווייט לייפנדיג. אדר וועהר
דיל אוים מיר איינן אדר דער אנדרן העט עליו גוועזן. וודרוש דיא הילו. אזוהרשנג. פר מיין
טענה פרוטיג צו פער רעדן וואר מיר עבן גראד הינדרלוס

פרק ט

דיזע וואָך האָב איך ווידער גאָטס אַנגעפאַנגען דאָס לערנען און ער בעטראַכט צו לאַנג אונד
אַנדערע בעטראַכטונגען, ווענן איך דאַווען ליבען פרילי וואַהרהייט בעטראַכטע. ערשט
אָבער דאָס ווען איינס איינזעהען דאַמאָלס. דער איינזיכט מוטה דורך פרידן ... מעהר אורזאַך געפונדען
בעטראַכטונגען צו בלאַזען אַלזאָ האָבע איך געוואָנט צו לעזן ספרי רבנים דאַ ווירד פיר לאַנגע
באַטראַכטונגען געמאַכט האָבען, אויך דאַ איך איינע קינדער נאָך דיזע רעכטע ווע פיהרן דאָס אַלזאָ האָבע איך
געזאָגט דאָס כיוהסטי דערטער רבינו בחיי ז"ל ספר חובת הלבבות גלייך צום איינפאַנג אַרויס ער
דאָס איין גאַנצער לערנען אונד וואַרניט שלא תרבה להזהיר, דאָ ווער הייסן ווער רעכט פיר גיווען וואָלל
בעי עס גיבט צו פאַר רעדן, ער שרייבט ווייטער ואמרתי שאם היה מתעסק בעניני התשובה או להורות
הדרך הישרה והנכונה שותק ועומד עד אשר יגמור לו כל רצונו לא היה אדם כמדבר אחר הנביאים
ע"ה אשר להם בחר ה' לשלוחו ואמצם בעזרתו דאָ וואָלטע איין וואָס איינער וואָל וואָס גיבט אַ
גענוג גוט. דאַמאַלס פיר רעדן אונד דאָס רעכט וועגען וויזן, אונד דאַ וואָלטע דען וואָס. ביז ער
דען ווילן הוי בעזעהן האָט. גוט. נאָך אַנדערע בעוויזע זיינען דעם היר פון אין פאַסען צו רעדן אַ
אַנדערע וואָס צו מאַכן. דען דיזע בעוויזע הט הלבבות דאָס איבער ערוואָט. אונד דיזע דאָס געמאַכט אַנגען
געהאַלטן, ער שרייבט ווייטער וואָס איינער לערנט אַלל' דורך טובה אין דיך האָבן וואָלטע. אונד אַלל' אָבער:
אַלל' ערלעבען קאַנט. אונד אַלל' דיזע ער צום טהייל זאָ ערלאַנגן קאַנט. איין וואָלט לעבען לאַזען, ווירקן
אַלל' מענשן דורך געהאַלט, ווערק אונד ערה פון אַלל' דיזע טובה, אונד גוטע גוט. ועליש זיין
ביז ער שרייבט ווייטער איינע מיטהאַלט דורך בעזהער ווייטער אין ריזען פון יראה זיין. דער
בעזט מענשן דורך דאָס געוואָלט צו מאַכן האַלטן, דאָ ער אויך אין וועג אַ וועלט אויך דאָס מאַכן
דאָס דיזע ספר הרבה פיין דיך זען גאָר האַלטן דאָס אַלענען. טייטש שטערט יעדעס קריאה שלעכטן
אַזוי איך האַבן ... 20 יאָהר לאַנג דיזע ספר געלערנט האָבי. אונד דיזע הרבה יאָהר וואָס מען

[illegible]

פרק יוד

[illegible]

יא נאך פון אלע מענשען דיא איר רעכטן, אבסטיטוירטע [illegible], דא איך דיזע [illegible] [illegible]
בין, וועלכע וועגן איך אויך, דאוויד [illegible] [illegible] פון אלע [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] ווירד אונז [illegible] פון אלע [illegible] [illegible] דא איר [illegible] [illegible]
האבן, [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] נביאים דברי [illegible] [illegible] [illegible]
והיה ה' למלך על כל הארץ ביום ההוא יהיה ה' אחד ושמו אחד, איך האף [illegible] ווירד [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] שוטר [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] פון [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] מענשען [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] נאך [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] נאך [illegible]

[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] נאך [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] האבן [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ווירדן האבן [illegible] ווירדן [illegible] [illegible] [illegible]

ובמהרה [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] אמן נ"ו

פרק י"א

נאך [illegible] [illegible] האבן מיר [illegible] [illegible] אונזער [illegible], [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] תורה, [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] האבן מיר [illegible] [illegible], [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible], [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] של החרם [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
ספר נחלת אבות [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] 190 [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] 40 [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

יב

עלשר·יבט בשולדר חכם ויברבנאזי אויך אין שעולל ספר נאך לעהר נחמאוק וויא אלכסנדר
ווערדן בעם וואהרן דאס ברויס ווק פרס הט. וואורן מלחמה האלטן. אונ נאך ירושלים גאנגן·זיין דיא
יהודים אין גרויר מורא גיווען. אונט ווארט שמעון הצדיק אוז כהן גדול דאס זיין שמנה בגדים אנגעטאן
גאנגן דעש לעהרר·מרע ירושלים. דא אלכסנדר ווערדן בדואס ווערן הצדיק געזעהן הט. אונט ער
פון זיין וואגן אב גישטיגן אונ זיך פר אוהם לעהר גבויגט. דז פור וואונדרטן זיך אלי. זיין
דיענר זיך האבן גדרש לאוש. ער זאגט ווערט גוויז פער וואונדרט אויך דאס. דען דא אוף אל איך
איין מלחמה גיין. דא זעהר איך דיזא אהרן בדואס אין פר מיר. אונ דיזה נאכט זעהר איך [illegible]
אין חלום פר מיר. און אונט אלכסנדר ווערדן דאס אוהם נאך ירושלים. אונ הט דיזא שטאט אונ
דיזא יהודים אין גוטר רוהי גלאזן. ווא אין בעם געלדן ספר וויטר [illegible] אונט. ער וואר אויך
געלבן מאהר דאס אלכסנדר זיין רבי אריסטו. וועלכר דאס ווערן הצדיק פיל דיספוטירט הט דאס ה
הנהגת אהרות. אונ זיך אירגן ווערן הצדיק זיין חכמה לעהר פור וואונדרט. [illegible] ספרים
ספרים צו גיבן [illegible] אריסטו. צו ער דאס ווערן הצדיק גאהר פיל צו שאופן הט גהאט
און [illegible] בריבר איך האבי [illegible] אז דיזא צו שראגן בעם ווערן
הצדיק. אוש צו גיבן וואר [illegible] דאס [illegible] דיזא אנשי כנסת הגדולה. [illegible] ווארט געשן
דיזא אנשי גאהר פיל גוטס. אונ אין [illegible] גאנצי סדר תפלה [illegible] גיווען. וועלכי וויר א
אירבן [illegible] ביז [illegible] ישראל. נאך גלעבט ווירד. אונ אז [illegible] אין
פון דיזה [illegible] צו [illegible] נאך צו [illegible] תורה שבכתב [illegible]
דא גוט אלז תורה שבכתב. אלזא הט ער זיין [illegible] דיזא [illegible] דיזא [illegible]

וואו בעוולם ליאון הכמים גזאגט הט שהעולם תורה עבודה גח. זאגט ווער איין יהודי [illegible] דיין ווי
גיר אונט שולדיג צו זורגן, וואו אלי הויבט מיילן ונפערהרט אדר אין גוטס לאזן ער הוואן אז
ווירד אזו ווירבינן [illegible] גלייך ברייטן גוואלד אויף אונדרש ארימקייט [illegible] בעוהר [illegible] פער
וואטבן אינג

פרק יב עמוד התורה

וואו לאן דיזא אוישגהדיל שהעולם אוינער תורה אן זאגט, דאן איך זאל וירדיגן, אונ אוש וואלן [illegible] ווער
גאטיס ווישג אורטיילן אונ עהר ביז ווישגה וואז איך אויף אונזר הייליגה ספרים גפינדן, אונ
וואז איך ווירקליך ערפאהרן, [illegible] זיין ווייג געהן, [illegible] אהרן פאר [illegible] אונ נאך קענטליך
[illegible] גזעהן אונ [illegible] ערפאהרן [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] דיא [illegible]
[illegible] זיין, [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] דיין
[illegible] ווישגה אונ [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] דיא [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] אונ תורה [illegible]
[illegible] [illegible] דיא [illegible] וואז [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] דיין. השי״ת [illegible] [illegible] עבודה. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] הואס, אבר [illegible] [illegible]
דא דורך איין גוטס [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] איך וויל עהר [illegible] [illegible] [illegible] הט השי״ת [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] השי״ת [illegible] [illegible] תורה [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ווירד, אונ דא איך וויל
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

[illegible]

12
יג

אודר דארף מיר דיזא לייטן ווערן. [illegible] חבריא דאז דורך ער [illegible] איין
אויך [illegible] און [illegible] אונזר [illegible] אונזר [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] עולם סלה

פרק י״ג

אלזא מיין ליבן ברידר דאז גרויסע [illegible] תורה צו לערנען [illegible] ווערט. ווען מיר אלז [illegible]
גלויבן, וואז דאז ווארט תורה טייטש איזט. אויך עז הייסט לערנען אדר גזעץ. דער שורש [illegible] ווארט תורה
איזט ירה, אונטר ריכטן, און דורך דיזר הייליגה תורה קענן מיר אונזר [illegible] עולם [illegible] תכלית, דאז
וואז מאן טאהן זאלל, און וואז מאן ניט טאהן זאלל. [illegible] הייסן נר. אונזר תורה הייסט אור. איזט [illegible]
[illegible] ליכט, און עז הייסט דאך [illegible] גרויז ליכט [illegible] פון ה' געגעבן איזט. אויך [illegible]
[illegible] בספר הגדול של״ה אז אור הייסט גרויז ליכט [illegible] אויך איין [illegible] פסוקים צו זעהן, אז מאן [illegible]
אור הבקר, דער מארגן [illegible] איזט איין גרויזר ליכט [illegible] אלזא איזט דיזא תורה אדר דאז גזעץ [illegible]
ליכט וואז דורך מיר דעם רעכטן וועג צו דעם ווארהאפטיגן ליכט [illegible] איזט דאז [illegible]
ווירקליך אונזר תורה איין [illegible] ווען מיר ווירקליך [illegible] דיזה [illegible]
אונזרם [illegible] ווירד, [illegible] ווירד דאז [illegible] אונזר
[illegible] ספר חובת הלבבות [illegible]
עבודת ה' [illegible] דיזעס ספר איזט צו [illegible] גרויסן [illegible] אלזא [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible] תורה [illegible]

פון זעלכר [illegible] ווייסן שטיהט גיהער [illegible] צו רעדן. דאך פינדן דיא וויסנשאפט דיזע ליכט. ווער דאס פ

[illegible] אן יהודה גיווארן. דז דיא דאזיגן [illegible] השם [illegible] זיין אונד וויסנשאפט [illegible]

[illegible] זיך איהרי הכנסה [illegible] אן גיגען [illegible] דאס נאהר פון אנדרי

[illegible]

[illegible] אף לא פעלו עולה בדרכיו הלכו: [illegible]

אין דיזעם [illegible] דיא [illegible] דיא [illegible]

[illegible] הפרנסה [illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible] השגחה [illegible]

[illegible] תורה

[illegible]

[illegible] מדרש תהלים קפיטל קד׳ [illegible] ספר עקידת

יצחק [illegible] ר׳ שמעון שאל את ר׳ שמואל בר נחמני שמעתי שאתה בעל הגדה כיצד ב

ברא הקב״ה את האור [illegible]

[illegible]

[illegible] ספר נוה שלום ספר ראשית חכ׳

[illegible] ספר רבינו משה אלשונינו [illegible] ספרי רבינו אפרים לונשיץ [illegible]

כפתור ופרח [illegible] ספר נפוצת יהודה [illegible]

[illegible]

מיין ליבע ברידער, ווערדן איר גיטיגליט ערלויבן, דז איך אלז [illegible] דיא [illegible] ווייב
מיט [illegible] הש"י [illegible] דז מאן איין [illegible] וואו [illegible] פיר [illegible]
[illegible] ווייל אלז [illegible] נאך [illegible]
[illegible] וואו [illegible] דז [illegible] וואו [illegible] איזט, [illegible]
[illegible] דז איך [illegible] וועלן איך [illegible]
[illegible] וועלן איך [illegible]
[illegible] דיא [illegible]
[illegible] דיא [illegible]
[illegible] וואו איך [illegible] ב"ה ‎
[illegible] איך [illegible]
איזט. איך [illegible] איזט [illegible] דז [illegible]
[illegible] איזט. דז [illegible] אויז איין
[illegible] דיא וואו [illegible]
[illegible] דז [illegible]
[illegible]

[illegible] דיא [illegible] איזט [illegible]
[illegible] איך [illegible] דז [illegible] איזט [illegible]
[illegible] איך [illegible]
[illegible] איזט [illegible] דיא [illegible] איזט [illegible]
[illegible] ער [illegible]
[illegible] איזט [illegible]
[illegible] ער [illegible]
[illegible]

[illegible]

14

אזוא ווערט דער רבי וואס איהם שלעכטס [illegible], ווען דער רבינו עטליכע שלעכטע געדאנקען האט, זאגט ער זאלן [illegible]
רבי [illegible] [illegible] [illegible], [illegible] דער רבינו [illegible] [illegible] [illegible] [illegible], ער [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] איהם [illegible] [illegible] דער רבינו [illegible], [illegible] ווערט [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible]

[illegible]

אלזא ווערדער לעבן אין כל לוס, אזבט לוס יוסט וואו ער אין לעבן איזט, אלז אלז לוינט אונזר ראזוות, ביז
ענדליך דער שווערט לוס אין ראזשט פער טרויבט ביז לוינדל זיין תורה, ענדליך נאך ער דאס אהרן
נחל הסוון בכל התורה הוו ווייטער אלנויט נאך בייגש זהללון עולך, יבין ספרי, מוסר הט אוהבש זיין
לרבן טאג לוגל גתות. הט ער הצלחה אין זיין לוס גיבט ער אלעם גיגנדן גוטו קלאש זבי, הט
ער ריין הצלחה, גיבט ער בלאך, עטווזו אב צו אונז אין כל הליטה, זובר אין לנזרייך
ליבה ביידר צו אוב געזוןוווערט צו גנהר בטוחט הארץ אט זוהרש סבר לווב באורצאט, אין צו ענדר
ארט אונזר האלטען אונזרט עלינד צו שטינר בלוחט הוה ההה. בייל אין לאט גוטנווא עוה ביא לי[illegible]פען
אונזרט לוס אב גוטט, וואו שווער אונ בוזר צו זיר אונזר פרנסה עלנזר דבן זון, אונזר אל מהר אין לוינד
בשטוהט, ענדליך האבן בשלומן, בווא זיך דבר עהר אין ספרי, אחרן רבוונט אל לזהבן בין, הוב איך
גפונדן צו ביא שון גלערנט האבן, אלז השוט פשט אלוט, אויך וויטך ריין לריבן אלז הלט אלוט, אונזר
מוסר, אוט הטען נשוותהש, והטען הנשוות, ביא באורייז וויאזן צו צלבינג טוט איזט אויך ביא שפע פון
לוס ווירט גוטער אונ צו עשירות איזט אוהבש גליבן, אבער עלעכער צו כוה אונזר תורה הגדולה צו
גנהר פער לוינדט, צו דר אלוט לוט איזט צו גפינדן, צו איזט כוה אויך ביא שפע פון דער פרנסה
לוט ווירט צו פינדן, איך פער האפן זיין ליבע פריינדע ווירדן מיר עפט אלעם, אונזר צו פלוגען
מיר נאך הלון
הי[illegible]טוס גיבט, ער נאך אין אוהבט ווערט, ביא עהווליך ביז דער חתונה, וואו גוועד אוהר סבר
לווב אונזר גריכט האבן, ביא עלין אנט לט אין הווא לט הודה אונזרריכן אין גוטן דער תורה,
גונדן ער ווהט וואו ביז ער מיר אלו, טאג לערנען, ער האט אויך הירה, ווערט אוט אין ערה לולו
וואו ער לערנען בוולו, ביא ראשהן אוהבט טעליך לי צו גוזא, אין רהלווט זאגן צו לוס חכמה לערנען
בכל יום אין בלווט לו בחרנוטה, לון איזט אהבה לווייך, צו אונזר חיי הלווב אונזר תורה לכל
פה, רימא אונזר, ווארהאפטיג ער לזהרט אלז אלעם אונזרן, ליבה לט אלנד חתורה כלה לערנט
גונדן דיא איזט אין צו הכיר, וואו אלו רפוואות צו האבן בין, לרפואות הנפש וגוף והגוף, אוין ווען זוז ביא
רפוואות עבדש

פז

[illegible] נאך בין נאטור געבן, דז איהם גינג [illegible] זייא [illegible] אונד [illegible]

[illegible] דער [illegible] הט דעם [illegible] פֿאר [illegible], [illegible] דעם [illegible] [illegible]

[illegible] [illegible] [illegible] דין [illegible] [illegible] [illegible], [illegible] דער [illegible] דין [illegible] [illegible]

דעם דין [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] איך [illegible] [illegible] [illegible]. דז איך [illegible]

[illegible] דעם [illegible], [illegible] איך [illegible] [illegible] [illegible] זייא [illegible] [illegible], [illegible] [illegible] [illegible]

דז [illegible] זייא [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible], דז זייא [illegible] [illegible] [illegible]

[illegible] איך [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] דין, [illegible] דעם [illegible] דין [illegible] [illegible]

[illegible] דז זייא [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible], איך דער [illegible] [illegible]

[illegible], איך [illegible] [illegible] זייא [illegible] [illegible] דין [illegible], [illegible] [illegible] [illegible]

[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible], [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

[illegible] דין, [illegible] [illegible] [illegible], [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

[illegible] [illegible], [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible], [illegible] [illegible], זייא [illegible]

[illegible] נאך דין [illegible], [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] דין [illegible]

[illegible] [illegible] [illegible] איך [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible], איך [illegible]

[illegible] [illegible] [illegible] [illegible], [illegible] דער [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible], דז זייא [illegible] [illegible] [illegible] דין [illegible] [illegible] 19

[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] דעם [illegible] [illegible] [illegible] זייא דער [illegible]

[illegible], איך [illegible] [illegible] נאך [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] דז דין [illegible] [illegible]

[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] איך [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

[illegible] [illegible], איך [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible], [illegible] [illegible] דז זייא [illegible] [illegible]

מיין [illegible] דורך [illegible] געלעזן האבן, איך האבע דיא געפראגט, אונד ערוואידערט, וואן איהר וואלט

עס צו [illegible] צו שרייבען, ווייסט איז [illegible] השם ולחבר אוצרותם הקדושה תלמוד [illegible] געבען, דיא [illegible] מיר

מיין תלמוד געבען. דיא האבן איהנן געזאגט הספר חוות יאיר אונד פאר געזאגט מאן [illegible] און [illegible]

דאז [illegible] ביז [illegible] אונד דיא [illegible] אוף דיא [illegible], ווען דיא איינע [illegible] ערהאלטען [illegible]

דאז צו [illegible] געפאדערט, איך האבע דיא געפראגט אויב דיא [illegible] ווען דיא [illegible] ערהאלטען

[illegible] דיא [illegible] מיין [illegible], איך האבע דיא ווייטער געפראגט אויב דיא [illegible]

האלטן ספרי [illegible] ערשין אונד [illegible] וואן אויס איהרי [illegible] צו [illegible], אן [illegible] דיא

ערוואנט [illegible] הספר הגדול חובת הלבבות, אונד [illegible] הגדול הגאון [illegible] זיין

תלמידים [illegible] הט, [illegible] צו ערהאלטן [illegible] ספר חובת הלבבות, ווא אויך [illegible]

[illegible] הספר ~~[illegible]~~ שמות וחותם הברית, אויך [illegible] הספר עזרה [illegible] ערסטראוט

[illegible] הספר חובת הלבבות [illegible], ווא אויך [illegible] [illegible] ספר הגדול

חובת הלבבות צו [illegible], [illegible] האבן [illegible] [illegible], איהר [illegible]

[illegible] חוט [illegible] אויך [illegible] דיא [illegible] האבן [illegible] דיא [illegible]

[illegible], [illegible] צו [illegible] האבן [illegible] אויך [illegible]

[illegible] זיין [illegible] צו [illegible] האבן אין [illegible]

[illegible] אמרות [illegible] והשנה [illegible] יום [illegible]

[illegible] איך האבע דיא געפראגט [illegible] טיטל [illegible], [illegible] דיא האבן [illegible]

[illegible] איך האבע אין דיא [illegible] הגדול [illegible] שנה [illegible]

~~[illegible]~~ [illegible] דיא [illegible] זיין [illegible]

[illegible] האט [illegible] ~~[illegible]~~ [illegible]

[illegible], אונד [illegible] זיין [illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible] הרוצה שיחכם יעסוק בדיני ממונות [illegible]

[illegible]

צו דיזר צייט [illegible] גרויזי צרות נפֿל גהאט [illegible] אונזר הט [illegible] דורך
[illegible] אונז [illegible] ביז [illegible]
[illegible] גבֿה [illegible] ברכות האלה [illegible] גדולה [illegible]
[illegible] גבֿה [illegible] דיק [illegible] ווארט [illegible] ה׳
[illegible] תורה [illegible] גוט [illegible] דיא [illegible]
[illegible] והתורה [illegible] ניקהה [illegible]
[illegible] צו רען יעדר וואל ארט״ל

[illegible] דיזי [illegible] פֿאר [illegible] טאג [illegible]
אונ דיא [illegible] דיזי [illegible] ווערן [illegible] אונ [illegible]
[illegible] אלה [illegible] ברכה [illegible] דיא [illegible] צו [illegible]
דיא [illegible] אונ [illegible] תורה [illegible]
[illegible]
[illegible] ביא [illegible]
[illegible] דיזי [illegible]

[illegible] ווייטר [illegible] נאך [illegible]
[illegible] ברכות [illegible]
[illegible] אין [illegible] דיא [illegible]
[illegible] דוד
[illegible]
[illegible] תורה [illegible] יזכה [illegible]
[illegible] צו [illegible]
רען אורט״ל

17

יח

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible] על כבוד הרבים [illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible] בעבור דברים המאורות לוקין [illegible]

מאורות ירח וכוכבים · על כותבי פלסתר · ועל מעידים עדות שקר · ועל מגדלי

בהמה דקה בא"י · ועל קוצצי אילנות טובות [illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible] מהרש"א [illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

ווייל היר גשריבן וואלט צו שרייבן. ובקרוב. ווען דיזי הסכמות וועלן געוואוסט רבנים אמאל הקדמה געבן עס

אן צו יאהרן. וויטן איך נאך איין ארט [illegible] גפינט האבי דיזי היים איך בעלי רבה. און וועלי איך [illegible] אויך

צו איך [illegible] דאס וועהרט ביז זולי הקי. אזוי צו וועלן [illegible] וועגר [illegible] זולן חכמה צו שרייבן. וואו רחל איך גאר

רוי. בזעה הזוב. אזוי איך וואל. נהר שרייבן. ווארג בעלה זאל אנדרן [illegible] קוסיהרט אייט. אונ [illegible] אלוואל לכתי

[illegible] יאל וקהקה רוחא. וועלט דעם אנזעבן צוליס בראנד. וואהי בפרט [illegible] איין אלהי. יעלס. וועלי גאנץ [illegible]

בידול ו-שאל [illegible] צו בוין. ולתיו רעוואס [illegible] וואו רבן אייט בעלה בידול [illegible] צולם [illegible] דער דעם

וואו וויל ווערד [illegible] אזוי [illegible] אלז פון ניא [illegible] בעלי רבה. [illegible] יוגי. ליט. איך טהרלס

בהורע. דיזי וועדר שם נאך [illegible] הזוקים וויסן ספר [illegible] טהיל בעלה אדם רבי. [illegible]

אידן בידול הזוב. איך [illegible] ספר רבה [illegible] קראון [illegible] ישראל אייט [illegible] ווארן [illegible] ווי זויק

[illegible] בזאל ווירליך. איך [illegible] [illegible] הזוכן. צווק וואל הט [illegible]

[illegible] ביזוס ספר [illegible] לזוהר דער [illegible] מעשה אן

גשריבן אייט. איך הזוב. [illegible] פון דיזן [illegible] ראל גרונד [illegible] גווגן [illegible] צולס [illegible]

ב [illegible] בעלי דיזן [illegible] רבנים. [illegible] הזוה [illegible] דיין [illegible] אויף. [illegible] ווערן

[illegible] הסכמות [illegible] ביזוס [illegible] איך ווי הזר [illegible] פון דעם [illegible] וויסן. פון בידור

חכמה [illegible] איך [illegible] צו [illegible] וויסן צו שרייבן [illegible] אויס דעם [illegible]

[illegible] צו בוין [illegible] בעלי רבה [illegible] דיזי [illegible] איר גאהר

[illegible] צו שרייבן [illegible] איך פון [illegible] בעל רבה [illegible]

[illegible] דעם [illegible] גרויס [illegible] תורה [illegible] ביזוס [illegible]

בעלי רבה [illegible] דיזי צו [illegible] אויך [illegible]

[illegible] רבינו [illegible] ספר [illegible] שלה [illegible] איך [illegible] רבינו

[illegible] ספרו [illegible] הרמב״ם [illegible] איך [illegible] הרופא [illegible]

יוסף קרונדה״י [illegible] ספר [illegible] וחכמה [illegible] בינה

[illegible] ווען מיר [illegible] וואו ווען צו [illegible] אונ [illegible] אונ וויא אלס ווען [illegible]
[illegible] דער איין [illegible] דער [illegible] איזט [illegible] צו ווען איין [illegible]
[illegible] ~~[illegible]~~ [illegible] צו אונז [illegible] איזט. דיא אנדר [illegible] צו [illegible] אונז [illegible]
[illegible] וויא אונז דער [illegible] אונ [illegible] ספרי [illegible] ספרי [illegible] צו [illegible] אונז [illegible]
[illegible] טובים ביא [illegible] אונז [illegible] זיין, אנדר [illegible] זיין [illegible]
[illegible] וויא דער [illegible] צו [illegible] דיזר [illegible] וויא [illegible] דאס [illegible]
[illegible] ער [illegible] דאס צו [illegible] וויל [illegible] דיזר [illegible]
[illegible] וואו [illegible] אונ צו [illegible] ספרי איזט [illegible]
[illegible] דאס [illegible] איזט אויך דיזר [illegible]
[illegible] ער [illegible] דאס דיזה [illegible] וואו ער [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]

אדר גרונג וואו דער גוף בדורשט איז לשטילן בולט האבן. דר בארבן וויר בלייבן רייניגן דער וואסערן וויר
אל ארירזה הגוף בגוה. אדר אזון לו נשטן. הו אבר זול האבן איר אור נאך גליך דער העולם. בל
גזאגט הט אן קהלת והאט גט אויף פלגי מים ירדו עיני על לא שמרו תורתך טאג און נאכט
פוויין איזן בל איר דז ישראל אונזר תורה עהרן אונד היטן, און השי"ת בלוזן און לויבן. וואו אר דר
איין אל רחוק והשם אויגט ש אלין בל נר אונז בל לעבן גיבט. בונדת ביין היולאק דער שבעטען ויראו
קי ווערן גוטס בהודש באזל הו. אלז איין בארוך הערלען דוטר האוט, ולא הולך תחלה לה

פרק יד עמוד העבודה

עמוד העבודה דער דריטה גרונג אודר זייל וואו דורך דער גוף גאר איין בשטיגן דיא קראפט דעמה
ותעבדו איר זולט אונזר גוט וויא זולכר גרונג אודר זייל ערהאלטן ווירט אונד איר קלט ווילן וואו בל וואורט
עבודה אויט העבודה אויט דער דבר אוי אונזרס ההר עבד בל אויט איין דנכס אודר בידנן עבודה וויר
הן אליר וועלט ש אינהלט גוטלט אלט בינלט. אלזוא אויט דער בידנלט דעש איר השי"ת ית' ולא איין אול
גרונג וואו ביזו וועלט אונזו שטיבט בזו איר לן וואן אלי מענשן. ביזו הן איר אויך דער וועלט הר עולם
גוועג ביין ביזו אויוו הינגן. השי"ת ית' ולהגדיל ש אך בידנן וועט. וואו גר זהר וויינע מעלה זאלין
הר איין חסד טוט, אויט ביזו הייגי וואוערט רעלגן. וואו איטוואוג באלין איר. השי"ת ית' בידנן. אונד בלעט
גרונג נבידה ערייט ביין ובהרט אדם בוואיר דעסטא עבודה לוודיג ביין ווילן. אונז השי"ת ית' ולא הה
גנוגן איין תענית נאט ויקרא כה עהאליך כי לי בני ישראל עבדים אונד זאגאהר אופט איין
ביין היולאק אהר אהט בפאהלן אויבש לי בידנלן אלוא האבן איר ניט אונזרי בידנלט וואו איט איר
השי"ת ית' בידנן רעכטן אלז איט אונזר תפלה גליך לאהר אן אונזר היולאק תורה לויבט
לאהבה אות ה'

ואהבה את ה' אלהיכם ולעבדו בכל לבבכם, טייטש איר זאלט אייערע גאט ליב האבן, און
איהם מיט גאנצע הערצן דיהנן, אויך דאס קומט ווידר [?]. ולעבדו את ה' אלהיכם, טייטש
איהר זאלט גאט מיט הערצע דיהנן, דיזעס איזט קיין [?] אין אלע [?] דורך אלע פסוקים
עבודה זו תפלה, דען דאס גרונד עבודה זעצט האלטן [?] תפלה, [?] זיין [?]
חכמים דיא זאלטן צו ווערט עבודה טייטן [?], [?] ווירד [?] אויך [?] דיא אונזר [?]
האבן פאר [?]. אונד זאגן [?] מיר [?] [?] [?] זיין. [?] מיר [?] [?]
[?] [?] ווען דורך מיר דעם [?] [?] [?] האבן, אויך האבי דיא [?] [?] [?]
גלייך [?] [?] דאס [?] [?] [?] [?] [?], [?] אונזר [?] [?] [?]
דיא [?] [?], אונזר דיא פסוקים ולעבדו בכל לבבכם, אונזר ולעבדו את ה' אלהיכם, [?]
[?] איזט אלז תפלה, אונזר [?] [?] [?] [?] איזט שמואל א' [?] פסוק
החפץ לה' בעולות וזבחים כשמוע בקול ה', הנה שמוע מזבח טוב, להקשיב [?]
מחלב אילים, איזט טייטש [?] [?] [?] [?] [?] [?] [?] [?] [?] אדער [?] [?] [?] [?] דיא
[?] [?] [?] [?] [?] [?] [?] דיא [?] [?] איזט [?] [?] [?] [?], אלז [?] [?]
[?] דיא ווירד, [?] [?] [?] [?] כי לא דברתי את אבותיכם [?] [?] [?]
[?] [?] [?] [?] [?] עולה וזבח. איזט טייטש [?] איך [?] [?] [?] [?], [?] [?]
ווא איך [?] [?] [?] [?] [?] [?] [?] [?] [?] [?] [?] [?] [?] אבער
[?] [?], [?] [?] [?] [?] [?] [?] זבחי אלהים רוח נשברה, איזט טייטש [?] [?] [?]
איזט [?] [?] [?] [?] אבער [?] [?] [?] [?], [?] [?] [?] [?] [?] [?] [?] איזט
און [?] בכל לבבכם [?] [?] [?] [?] [?] תפלה [?] [?] [?]

[?] [?] [?] [?] [?] [?] [?] [?] [?] [?] [?] עבודה, [?] [?]. [?] [?]
תפלה, [?] [?] [?] [?] [?] [?] [?] [?] [?] [?] [?] [?] [?] [?] [?] [?]
[?] [?] [?] [?], [?] [?] [?] [?] [?] [?] [?] [?] [?] [?] [?] [?] [?] [?] [?]
אדער וואז מיר [?] אדער [?], [?] [?] איזט [?] [?] [?] [?] [?] [?] [?] איזט תפלה

אונד געהערט פֿר ריכטן הער כוונה ווערדי איך דאזעלבסט [illegible] הינגן וויא אנדרש תפֿלה פֿון דעם שולווירט. דיזא

געהעריג, שול הובן, אדר בגולט איר תפֿלה זאגן איהרר הויס פֿער ריכטן, אונד אויך אויס אן אלה שוהלן פֿער ריכט

ווירד. // פֿון דיזא ווירט דיא צו הויס איר תפֿלה פֿר ריכטן ווילן, אויך [illegible] שרייבן [illegible] אן [illegible] בי איך

[illegible] גענוג הבי [illegible] פֿון [illegible] [illegible] אן [illegible] אדר איינן פֿון [illegible] [illegible]

[illegible] [illegible] [illegible] אונ [illegible] [illegible] דער שרייבט. וויא יהודים איר תפֿלה פֿר ריכטן און איהרי היזער

[illegible] צו דיא [illegible]. דער [illegible] צו [illegible] וויא דיא [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] אין [illegible] טהיילס [illegible]

[illegible] אונד [illegible] [illegible] אדר [illegible] וויא דיא [illegible] אונ טהיילס [illegible] דיא אן איהרי [illegible]

תפֿלה [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] דיא [illegible]. דער [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]. אדר אן איהרי

[illegible] אדר [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] דיא [illegible] אדר [illegible] טהיילס [illegible] [illegible] דיא [illegible]

טהיילס [illegible] דיא [illegible] איר תפֿלה אין [illegible] [illegible] [illegible] פֿון [illegible] [illegible] אויך

[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] אונד [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

[illegible] דיא [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] וויא

[illegible] אנדרע עבודה, תפֿלה [illegible] אן אנדרע [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] דיא [illegible] [illegible] אן [illegible]

[illegible] [illegible] אויך [illegible] [illegible] אין אנדרע [illegible] [illegible] אן [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

[illegible] אן אנדרע [illegible] צו [illegible] אונד וויא [illegible] אנדרש [illegible] [illegible] פֿער ריכטן [illegible] [illegible] אונד [illegible]

[illegible] דיא [illegible] אן [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] אין [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

אן [illegible] [illegible] [illegible] דער [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

[illegible] דער [illegible] דער [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

דיא [illegible] צו [illegible] דיא [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] דיא [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

אן [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] // [illegible]

גערעכט, זיין גיהער הי דא ווירט ערליכע גאסט האבן אבער איין גנג אוש אורדענטליך גוואשן [illegible]
אנדערן איינגענגען צו דיא אוש ווייליך מיט איינגעבראכט האבן געטין, דאן ער ווארט איינר דעם אנדרן ווינטשן
וואז דיא הערן ווערט אן פר איין אנשי ירושלים געהאט האבין, אונ געזאגט האבין, דיא אין דער שטאט
אויש הער ליפן, וואז דיא אלז הר הערנה וואכן, אונד ער ליכט לייבנדיג צו שרייבן, דיא הערן אונד
נאך אוב דיא איר דעם אלש געזאגט האבין אבר ניט, איך ווייז טהויש וואן איך [illegible]
עבדיו וואגן ווארט. איך גלויבן צו ער שוו איין אלט, דאן איך ער גיהר [illegible] אין אללן [illegible] מצוה [illegible]
גהערט. יא דא געהר [illegible] דורש [illegible] איהר [illegible] אין דער [illegible] צו [illegible] מיט איהם [illegible]
צו הערבן, וואורין שוו איין [illegible], [illegible] אין דער שטאט ארויס [illegible], אונ [illegible] שוו [illegible]
מצוה [illegible] ווערן [illegible] צו ער [illegible] אונד, איך וויל הויר [illegible] שוו [illegible] וויא איר
אונזר תפלה [illegible], [illegible] איך [illegible] מצוה אין [illegible] [illegible] זיין, איר
איין [illegible] הויזן, אונ דיא [illegible] בית אלהים הויס. וויא איר אונז [illegible] אנשי ירושלים אונד דיא
[illegible] [illegible] [illegible] אונ [illegible] [illegible] בבית הזה אשר [illegible]
[illegible] [illegible] הבית הזה אלו [illegible]
[illegible] אונז דיא [illegible] אונז [illegible] דיך [illegible] איר אין [illegible]
הויס, וואו איך איין [illegible] אנשי [illegible] האבי, אונז [illegible] איר [illegible] אבר [illegible] אוש [illegible]
ווידר ווערדיג [illegible], אונד [illegible] הויס, וואו איך איין [illegible] אנשי [illegible] האבי איין אייער [illegible]
וואו דיך [illegible] מיט אנשי [illegible] דיא [illegible], [illegible] וואן דיא שוו [illegible], צו [illegible] איך [illegible]
גאט [illegible] וואן איר [illegible] [illegible] וויא איר, מצוה אונזר עבודה אבר תפלה [illegible]
האבן איר שוו [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] איך [illegible] אונ [illegible] [illegible] [illegible] אונזר צו הויזן, [illegible] [illegible] [illegible]
איר [illegible] איין [illegible] אבר [illegible] [illegible] ווערדן, [illegible] אבר דיא [illegible] הויזן, אויב איר [illegible]
אנשי ירושלים אין [illegible] הויזר [illegible] [illegible], אוב איר אונז [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] צו [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] צו [illegible], אנשי ירושלים, [illegible]

[illegible]

[illegible]

ויאמר ה' יען כי נגש העם הזה בפיו ובשפתיו כבדוני ולבו רחק ממני ותהי יראתם אותי מצות אנשים מלמדה [illegible]

[illegible]

הוכן דיא ער אן דיזע גלערנט האבן } היר צו אוך ווירדש דיא סקרביס אדר קרטאגין ווערן, וויא איר צו נעמן טעליק אוך
בחינה דיא איר תפלה אונ איר שוו פר ריכטן, וויא דיא השי"ת ביהלפן, ווארום זי דער דיא ווען וואז דיא מאכן, דיא חסר
שטיהן וואז דא ריכן אונזר כווסי, אונ דזי אונטר סקרביס אדר קרטאגין, אויב גרויא זיין דיא נט תורה נביאים
וכתובים גלערנט האבן, וויא שטעלן פר שטיהן, אונ ווען וואז דיא כוונה, ווען דאז איז היר לש חושב זיין חז"ל אוך איהר
פריינד פון סקרביס ביין, אונ פון ווייטער פרעמדע אשכנזים, לשון זיך ליהרן נור דיא סקרביס ווען איר סדר ווער
אונזר סדר תפלה, אויך צו ווייסן ליהרן פרעמדע אשכנזים אויז אין גאנצער גענצליכע אונז ליהרן עברית צו זיין ווארטן
ווייל כלוך, אונזר דיזע בטראכטן עלידקן צו לשון זיין אריכות האבוס צו בטראכטן אונזר דיא אורזאך צו אונטרשייד
אונ שפראך, זיין אב גלערנט בכולם וויא דיא שפעט פון ווא, עליוני, דיא אונז אשכנזים טעליך אב געזעט, אונזר דיא
סקרביס צו כווני, אונז הט איין חוש דש איך שוויגן אויך ביוול לש איר זוך ראשי, בורבקן וואז אין גאהר קלויסטר
ובושי, גפונן הכי, דספרים וואז האשן זה שעקעל, אין זיין מפר וי העוורדיג עובר התורה פה ה' אונזר עוור
העבודה פה דא שרייבט אונז בייזל ספרן אן אללן אורט, גאהר פי' ספר האט אונזר אין יעררליוועל [illegible]
זיך פר לאזן לאגין } וויא בייזר חסר עזמן נאך אשכנזים ניט אונז דיזע סדר ווערפן דיא סקרביס געפונן, וויא ער
בווינטבשי צו זולך אוש געווהרטר סדר ווער אונטר אונז אשכנזים איזט וויא ער קנטש צו רווש געוואוס אין זולין זיך צו
איינונג וואבן אונזר איין הטן זאך בצאללין, צו זולך סדר ווער אונטר אונזר ע[illegible] זיין בצאלי, באופן צו גאהר ניט דר
ענדרט ווערן זול, אין דיזע ס' שפרט אודש דא [illegible] שרייבט דער אחרון זכן פראס גאהר ווייטווירביג פון דיזע
סדר ווער דיזע ער אונטר סקרביס אפונן הט, אונזר דיזע אויך זיהר צו באך אין רעגעווהרטר סדר ווער
אונטר אונז אשכנזים זיין געכט, אויך היר העלפט בעזה ריין בעטרן, עש הילפן אירט צו הער וואונדער [illegible]
חסיד נאמן זה שעקעל אן עובר העבודה פון זר שרייבט, וויא ביזאללהר חזנות אוהר דין ספרים
עליז אן אללע חזנים ובעשים, דיזע פירוש תפלות גלערנט, וואז דיא צו גאנץ אוהר תפלה טאהן צו ביא פיר ליזן
וואז דיא השי"ת עם וכלו קהלו בעטין, אהבה טייטש ווערט בייזר ווער אן דיזא קדלבושה נאך זיין, אוני עד א
לוינט ער ווארן דא באך אין בייזר זו זי, ווארום אלע חסידים וראויש ושלומי הארן אוני [illegible]
גירן ווייט זיין וואהלער ריכטיק, צו דיא השי"ת [illegible] בייזר [illegible]
ווערן, אונזר אללע אדובים לש אוהר חנינה דא גוט אונ חויל דיזע [illegible] דיזע טייטש פון דער תפלה וואז
דא טעליך בעטן, גלערנטן צו דיא הער שטיהן וואז דיא בעטן, צולי"ב אורך בייזר גוטר [illegible] אין [illegible]
אויך לש גרעמליך זיין, ווער צו העלפן פ' בעוויזן, בנ"ו אלי' אלו' [illegible] וויא [illegible]
אולי.

[illegible]

אונזר עולם צו שטאנן זיך אויך עניו ... דאן הש״י ... אויז אויף ... ארץ הער ... גוט ... זך

זיין תפלה ... ער הער ... איך אין ... ווייז ... דער תורה ... אין ... ברכה ...

דעס ... זאגן באן אויז אשרי ... טוב הלכו ורחצו ... צו מעשיו ... גאט אויז גוט

צו אלן ... אויז ... הערש הערלאג ... אלן ... טוב הלכו אשר יראהו ... אלן ...

גאט אויז ... צו אלן ... רצון יראיו יעשה ואת שועתם ישמע ויושיעם

... דעם וואלן ... אויך ... דער ... אויז ... אויז ...

... ווא דא ... איך ... ווא ... אשרי ... איך ... וויל דאז ...

... דער ... ווא ... תורה ... איך האב ... פון דער סדר עבדה ...

סדר ... נוסח אונטר ... ווייזן ... תפלה ...

הוט ... תורה ... אלן ... סוף ... איך ... ווא ...

נור ... ווא ... פרק א׳ ... תפלה אויז ... עמוד ...

פון פרק ... ויברכהו ... על ראשו

פרקו׳ עמוד״ ג״ה

... עולם ... דעם ... גרונד ... עולם ... גמילות חסדים ...

דעם ... איך ... עולם ... אדער ...

... גמילות חסד אויז ... איך האב ... ווא ...

השובים ... וואז ... ווא ... אויז ... איך ...

... איך האב ... טוב ... חסד אויז ... ווא ...

... איך ... ווא ... אויז ... דאז ...

... דוד המלך ע״ה ... עולם חסד יבנה

טייטל צו דיר גאט אונז גנוג, אויך אלז ביז צו דאטו, אונז פֿר איין עבֿדה גנאגט ורב חסד, וישׂ׳ רפֿוטל זצ״ל

פסוק שטיהט עושה חסד, טייטל איך בין גוט דער גנאד טוט, דיא האבן איר קריגט עלבן ביז א

איך לאז שרייבן אונז, אונז רינג צו שרייבן וויל איך שעהן, דא איך גאר [illegible] ליבן ראש גהערט האט

ווען אזו דיא וואס גנאד אן [illegible] אלעם דיא תשובה ביז גאט אונז גנאד, איר [illegible] האבן דיין

גנאד צו געבן, אויך הבי [illegible] אונז גוט, [illegible] יהודים וויטר גפראגט, וואז ביין צו ווארט גוואלט

טייטל אונזט, האבן דיא איר דאז [illegible] גוואלט אונזט טייטל [illegible], איך האבי דיא וויטר

גפראגט, וואז ווי [illegible] גלויבן דיין דיא האבן [illegible] דאז טייטל [illegible], ביז איך איהם

גזאגט הבי [illegible] אונזט, ווען איך [illegible] איינס גוטל גנאסן אדר עספאסן האב, דא איך [illegible]

אלז [illegible] וויא איר [illegible] אונזט, [illegible] דער שולבן, דיא האבן איר [illegible] וואלט [illegible] דיין, ביז

איך [illegible] הסורים [illegible], וואורן דיא עבן ניט צו [illegible] דיין, אדר [illegible] גוואהר [illegible] אן

[illegible] גהאבט, [illegible] ביז [illegible] מיט [illegible], ווען ער אן [illegible] גוטל [illegible], [illegible]

דוד איהם [illegible] מיט איהם [illegible], דאז [illegible] דוד [illegible] **יגמלני המלך הגמולה הזאת**, טייטל

וויא [illegible] דער [illegible], [illegible], אויך ישׂ׳ רפֿוטל זצ״ל שטיהט **כי אל גמולות**

ה׳ שלם ישלם טייטש גאט [illegible] דיא [illegible] אויך [illegible] שטיהט **מלוה ה׳ חונן דל וגמולו**

ישלם לו [illegible] גוטל טוט, [illegible] גאט, [illegible] [illegible]

[illegible] איך האב דיא [illegible], [illegible] [illegible] [illegible] אונז [illegible]

[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible], [illegible] איר [illegible] גאט [illegible]

[illegible], [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible], [illegible]

[illegible] אונזט [illegible] איך [illegible] חסד [illegible] [illegible] [illegible], דא איך דיא [illegible]

[illegible] [illegible], וואז הבי איך [illegible] [illegible] חסד [illegible], [illegible] איך [illegible]

[illegible] [illegible], [illegible] [illegible] [illegible] חסד [illegible], האבן דיא איר

[illegible], דיא [illegible] ניט [illegible], איך [illegible] [illegible] איך [illegible] [illegible]

[illegible] [illegible] טייטל אונזט, [illegible] איך האבי [illegible] [illegible]

[illegible] [illegible]

סח

ווארום אונזרי חכמים ז״ל האבן גזאגט [illegible] בין לעולם ועד בין לעולם · ארום איז ניט אזוי גאר [illegible] גערעכן
גזאגט גוואוסט · דז גמילות חסד [illegible] [illegible] איך האבי [illegible] עולם · [illegible] [illegible] אויך [illegible]
האבן דיזי [illegible] [illegible] [illegible] גאר [illegible] [illegible] [illegible] · דז אלי ספרים [illegible]
גאר [illegible] שרייבן [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] האבן [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] גאר [illegible]
גמילות חסד · [illegible] על [illegible] [illegible] [illegible] · [illegible] [illegible] [illegible] דיא ה׳ [illegible] · [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] גמילות חסדים · [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
דז [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
אויך [illegible] [illegible] · [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] · דז [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] · [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] חז״ל [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] · דז [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] דז [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] אלי ספרים [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] · דז [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] · [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] · [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] · דז [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] שוטה · [illegible]
[illegible] [illegible] · [illegible] [illegible] [illegible] · איך [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] · [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] · דז איך [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] · [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] · [illegible] [illegible] [illegible] חז״ל דז [illegible]
גזאגט האבן גה׳ בין [illegible] בין לעולם · בין [illegible] בין [illegible] · [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] האב איך איין [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] · [illegible] [illegible] [illegible] · ספרים [illegible] · [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] החיים · [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

[illegible] פירוש [illegible] טייטש [illegible] ולך ה' חסד

[illegible] חסד ה' מלאה הארץ [illegible] טייטש [illegible] חסד

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible] ה' החסד [illegible]

[illegible] טייטש [illegible]

[illegible] חסד [illegible]

[illegible] 26 [illegible]

[illegible] טייטש [illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible] חסד טייטש [illegible]

[illegible]

[illegible]

חסד [illegible] חסד [illegible]

[illegible] חסד [illegible] חסד [illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible] חסד [illegible] חסד [illegible]

[illegible]

ג"ה איזט מען טייטל איזט מען ליבהבר פרידר יודן שווערסטן דאז דיזער גלות חסר דער דריטט. גרונד איזט וואו דער גלות
באזיט בעשטיהן גאלה, וואו מיר אונטער דיזן ווייא דיזעלבן אונגרעכטיגטע אדער גהאלטן ווירד. איך מיינן טייטל האבי בלו"ה
גזאהר וויען גטראפן דז מענשן ג"ה גבראכן, וואולבן הבי. איך אויסגע מענשן גפונדן דיא דיזע ווארט חסד [illegible]
אנדרש טייטל [illegible] אונד אויך אויז דער תורה בוויזן ה"כ אם ס"ויקרא ורואה את ערותה והיא תראה את ערותו
חסד הוא. דיזעס חסד איזט פרעליך טייטל שאנד, אלזו דיא ווארן אונז דיא דערגלייכן שאנד מיט [illegible]
דיא באהן גיג מיט גרעסטר [illegible]. אוהרי חבירוס צו שאנד צו דריינגן ניט אלזו דיא אומא מיט רעכט [illegible]
אנדרש צו זייא איר חסד איז גנוג אלז שאנד בוויזן, דיזעל בלו"ה איזט נאך מיט גוטן אונדרן אן לאזט דז
דיא גאלן גלות חסד זיין, דעס חסד דיא אירהן [illegible] גלויטן דיא דא דז ער אין אונז
איזט [illegible] אונטר דער גאנצע וועלט. דיא [illegible] אוהרי חבירוס [illegible] ווארן
גזאהר וואו דיא [illegible] האבן, אוהרי חבירוס אין [illegible] איזט אז מיט גוטן, דיא [illegible]
אוהרי חבירוס, דיא [illegible] דיא [illegible] אין, וואו איך [illegible] שרותו [illegible] האבי
דז ער [illegible] אין שאנד איזט, אלזו [illegible] דער גלות הבין ~~[illegible]~~ אויבן [illegible] ירא"ו [illegible]
ג' אוהרי [illegible] דיא [illegible] מיט אונד וויסן אוהרי [illegible] מיט דער [illegible] ווייל [illegible]
[illegible] וויא ווייטר [illegible] אנדרי דיא [illegible] חסד מיט [illegible] ווייל איך מיט אין [illegible]
דיא [illegible] אויבן [illegible] זיין [illegible] אדר [illegible] אונד איך גזאהר וואו צו [illegible] ~~[illegible]~~ [illegible]
[illegible] אחריש אונד איך [illegible] אן איר [illegible] גזאהר [illegible] צו [illegible] הבי. אונד [illegible] איך [illegible]
[illegible] האב אלזו מיין [illegible] איזט [illegible] וויא גזאהר [illegible] דז [illegible] זיין וואלט [illegible]
[illegible] אונד זיין [illegible] היר צו [illegible] אז איין [illegible] מיט [illegible] אונדרש [illegible] צו
[illegible] אונד [illegible] הגלות צו [illegible], דיא [illegible] צו אונטר [illegible]. [illegible] זיין [illegible]
[illegible] צו [illegible] אויז אונדרש [illegible] גלות [illegible] ווירד. היר [illegible] איך מיט אונטר [illegible]
אונד [illegible] אחריש [illegible] דער [illegible] פון זיין [illegible] גלות [illegible] מיט אן צו [illegible]. דיזר [illegible]
[illegible] ישראל הט אונדר [illegible] הגלות גזאהר [illegible]. ער [illegible] דיא [illegible]
[illegible] ערשטליך, דיא [illegible] אחריש [illegible] דיא [illegible] אונד [illegible]
[illegible] וואו איר [illegible] דיא [illegible] דיא [illegible] אונד [illegible] דיא [illegible]

[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible] פפ פיורדא מיץ מנהיים פראג ברלין אמ"ד [illegible]
[illegible]

אונד ווייל [illegible] ערשטן [illegible] האבן ליבע [illegible] ווארן דאן [illegible] אונטערש [illegible] בטריבטן
צו שטאנד [illegible], [illegible] ערגרייך [illegible] גוטס האבן [illegible] זינר [illegible]
[illegible] [illegible] פסוק [illegible] [illegible] יצלח, [illegible]
[illegible] אדר [illegible] [illegible] שטרייטן אדר [illegible]
[illegible] רשעים [illegible] מוסר [illegible] האבן [illegible]
[illegible] אויך [illegible] אויך [illegible] אדר [illegible] אדר
[illegible] חכמה, טהרום איינן אידר חכמה ווער [illegible] דיק [illegible] ווארטן =
טהרום איינן אידר חכמה ווער [illegible] זיא [illegible] טאג [illegible], טהרום איינן זיא ווערן [illegible]
[illegible] דיק [illegible] ווארט ירמי' הנביא [illegible] כה אמר ה' אל
יתהלל חכם בחכמתו ואל יתהלל גבור בגבורתו, ואל יתהלל עשיר בעשרו, כי אם בזאת יתהלל המתהלל ה
השכל וידוע אותי. כי אני ה' עושה חסד משפט וצדקה בארץ, כי באלה חפצתי נאום ה'. [illegible]
[illegible] צו פר שטיהן [illegible] [illegible] [illegible] ווארהאפטיגן [illegible]
איך [illegible] אמר ה' [illegible] אל יתהלל חכם בחכמתו [illegible] דיק
[illegible] חכם [illegible] חכמה [illegible] חכמה [illegible] דיק
בהאלטן, ואל יתהלל גבור בגבורתו [illegible] דיק [illegible] אדר [illegible] [illegible] גבורה
אבר [illegible] אדר [illegible] דיק [illegible] בהאלטן, ואל יתהלל עשיר בעשרו [illegible]
[illegible] [illegible] פר דיק [illegible] פר דיק בהאלטן [illegible]. כי אם בזאת יתהלל
המתהלל, [illegible] [illegible] השכל וידוע אותי [illegible] פר [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
עושה חסד משפט וצדקה בארץ, [illegible] [illegible] [illegible]
וצדקה [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
חכם [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

ניט פֿערדינט האבן, אויז חסד מיט טהאלן. שו וויא ער ליט גיבט. בייא מיט איר חלקה בייא אן דברי נוהר
אן צו קויפֿן אדר ליט איינם אנדרן רייכן. דא ער גלייך מחויב איז. אונ דער גבאר מיט זיין גבורה דא
מיינט ער שון תוקפות. זיין חסד רחם אויז חסד האלהים וויל איינן ניט דא איהם [illegible] שו גיבט. אונ דער
זול זיין עליהם וואז ער אן הנשא ברוך הוא. שו אויך [illegible] גקניין. זונדרן דברה אויז חסד מיט טהאלן
שטיהט וויטר כי מילה חקבה נוולט ה'. דערא גייבן פֿר ווארי איך אונג אינדז זיין באגר גוועט גאט:
אויז ביזט פסוק אונ פירוש אינדז דאהר צו קוויגן גליך אויבן אן גפֿיהרט וואל גה' אונ וואז הוי דבר
זיין באגר אונדז. נעהמליך אלז וואז מיר פֿון איהם דורך חסד האבן. דא מיר זולן ווידר אויש [illegible] מיט
טהילן [illegible] אויז בירה דוויא פירוש אינדז אויז גשטן קוויגן וואז גה' הייסט, אז על הנשא ה' האבן וויל. אונ
ווער צו מיינט אין יעדר עולם נוהר בירה דוויא פירוש שטעלן אן זיין גדולה אונ [illegible] גהאלטן. אונ באגרין
עולם. על אינדז שון נאך מיינן [illegible] אונטר דורך. וויא זולין אדר איינר [illegible] גה' קן אונ [illegible]
באגר אדר גהאלטן ווירדן. ביז אונזר וואן מאך ביזל אונ וויז אונזר תורה אונ עבודה פֿון אונז גהאלטן
אדר [illegible] ווירדן. אונזר [illegible] הגלות אונ [illegible] צו שטאנד גאהר שו צו [illegible] וואנדן א
אינדז ביזל האבן ביז באהר אויז גרויזן [illegible] איינן רחמים אונ [illegible] דא דורך אונ [illegible]
[illegible] צו זיין איינן [illegible] עד איינן ווארטן. ושלום [illegible]

פרק טז

[illegible] בירה אונ [illegible] וואז. איך אייך גלערנט מיט איינן [illegible] פֿון אונזרם [illegible]
אדר אונז גלערנט אין [illegible] ווערט גיבן [illegible] צו זיין [illegible] וואז מיר [illegible] אונזרם
[illegible] עלינו צו ווערן, וואן איך נור [illegible] אדר [illegible] פֿון [illegible]. בייא [illegible] מיר
[illegible] זיין [illegible] מוק. אונזר דא דורך מיר [illegible] העלפֿן [illegible]. איינר בירה [illegible]
[illegible] פסוק [illegible] צו זיין. דא העט. איך [illegible] ברוב [illegible] וחסדיו [illegible]. הא פסוק
איך [illegible] ניט איין [illegible] אונזר [illegible] תורה [illegible]. דער [illegible] אם פסוק
[illegible] טהור עם ה' [illegible]. [illegible] זיין [illegible] וואז [illegible] בייא

[illegible]

[illegible] ... חלילה ... ב"ה ... אונ

[illegible]

[illegible] ... איך האבי [illegible]

[illegible] ... איך [illegible]

[illegible] ... כבוד ... איך האבי [illegible]

[illegible] ... איך [illegible]

[illegible]

[illegible] ... איך [illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

אונד דער פסוק [illegible] ווירד אויך דער נביא [illegible] זאגט קפיטל ג' [illegible] חרש ויבן אלה. נבון [illegible]
[illegible] טיטל [illegible] ער [illegible] דער [illegible] אויגוסט [illegible]
[illegible] ווירד [illegible] אדר [illegible]
[illegible] אונד [illegible] תורה [illegible]
אדר תפלה [illegible] רבי [illegible] ישראל [illegible]
[illegible] תורה [illegible] חכמי [illegible] הדור [illegible]
[illegible] ער [illegible] ער [illegible] תפלה [illegible]
[illegible] דער רבי [illegible] ער [illegible]
[illegible] תורה [illegible] דער [illegible]
[illegible] טיטל [illegible]
[illegible] ער [illegible]
[illegible] דעם [illegible] טיטל [illegible]
[illegible] ער [illegible]
[illegible] דער [illegible]
[illegible] טיטל [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible] תפלה
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]

און [illegible]

[illegible: handwritten Hebrew-script cursive text, approx. 27 lines]

אונזערע ווערטער [illegible] יחזקאל כ״ב וּנְבִיאֶיהָ טָחוּ תָּפֵל ווארט [illegible] איין זאך. דיא

[illegible] האט ——— אֵיכָה פסוק י״ג נביאיך חזו לך שוא ותפל

ווארט [illegible] בתרגום [illegible] טעם [illegible] צו [illegible] ווארט אויך דער [illegible]

[illegible] רש״י [illegible] האט, איך האבי. אלזא [illegible] תורה [illegible]

צו [illegible] טיטל האט, [illegible] אויך [illegible]

[illegible] נדה דף ס״ב [illegible] רוק תפל ווארט [illegible] גמרא א

[illegible] ברטנורה [illegible] תפל [illegible] טעם [illegible] דיא [illegible] טעם האט, [illegible]

מיר אויך [illegible] אבער [illegible]

[illegible] תורה [illegible] דיא [illegible] טעם אבער [illegible]

האט [illegible] דאס האט [illegible] אויך [illegible]

צו דיא [illegible] אני חכמה שכנתי ערמה [illegible] האט, צו [illegible]

[illegible] תורה [illegible] תורה [illegible] תורה

[illegible] איך האבי.

[illegible] תורה [illegible] גמרא [illegible] ווארט [illegible] אונד [illegible]

[illegible] בן עזאי [illegible] מכאן ד

שחייב אדם ללמד את בתו תורה [illegible] בן עזאי [illegible] תורה

[illegible] דיא תורה [illegible] דיא [illegible]

[illegible] דיא תורה [illegible]

[illegible] דיא [illegible] צו [illegible] דיא ו

[illegible] דיא [illegible]

[illegible] איך [illegible] אשר לא [illegible] מיר צו [illegible] איך

[illegible] ישראל [illegible]

[illegible] מיר [illegible] ישראל [illegible]

[illegible] תפלה [illegible]

[illegible] איך האבי [illegible] גוט א

איהר [illegible]

ל

[illegible]

[illegible]

[illegible] כה תאמר לבית יעקב [illegible]

[illegible] בבוא כל ישראל וגו׳ תקרא את הזאת וגו׳ הקהל את העם האנשי׳

והנשי׳ וגו׳ למען ישמעו ולמען ילמדו ויראו את וגו׳ ושמרו לעשות וגו׳ [illegible]

[illegible] תורה [illegible]

[illegible] והנשים תשמענה ליראת ה׳

ולהמנע מעשות כל מצות לא תעשה כמו אנשים ולזה אמר ויראו את וגו׳ כי השמר פן ואל

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible] תורה [illegible]

[illegible] תורה [illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible] תורה [illegible]

[illegible]

[illegible] הנביא [illegible]

[illegible] הפטרה [illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible] תורה [illegible]

[illegible]

[illegible]

הולכן [illegible] ליבע מאמע [illegible] דז זיא זיך [illegible] אונזר סבא זצ"ל [illegible] צו [illegible] וויא [illegible]

[illegible]

[illegible] תורה [illegible]

[illegible]

[illegible] היינט [illegible]

[illegible] הקדוש [illegible] ספר [illegible]

[illegible] ספר [illegible]

[illegible] שמחה [illegible] לב טוב [illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible] יהודי [illegible]

[illegible] תפילה [illegible]

[illegible] שכל טוב [illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible] ספר [illegible] טוב [illegible] יהודיש

דיא [illegible] משה

30

לא

דיא ערואיינה יולדה האבין, פר עליה אודר האט ער החסיד [illegible] וועלכר צו [illegible] אויס [illegible]

[illegible] אויס אונדרי [illegible] אונה צו [illegible] דיא אונז יהודים [illegible] ער [illegible] יהודים [illegible]

וואז דיא [illegible] וואז [illegible] אדר [illegible] פר [illegible] [illegible]

צו [illegible] גראוש [illegible] אויך [illegible] ער ווערדן זיך [illegible] זולן [illegible] צו [illegible]

[illegible] דיא [illegible] ווא דיא און אלי [illegible] זיין, [illegible] [illegible]

[illegible] ער דיא [illegible] אודר [illegible] [illegible] אויך [illegible] [illegible] דער [illegible] וואז [illegible]

וואז דיא [illegible] אדר [illegible] ווען [illegible] ווא איך [illegible] [illegible] אונד [illegible]

ווייטר צו [illegible] אונד [illegible] צו ווערן, אונד [illegible] [illegible] ווייטר צו [illegible]

אונד אונד [illegible] [illegible], ווען ער [illegible] אדר [illegible] אויס [illegible] צו [illegible]

ער ווערדי. [illegible] ווייטר [illegible] צו [illegible] דיא [illegible] אונד דער נאך [illegible]

[illegible] [illegible] אונ ווי איך ווייטר [illegible] וואז [illegible] אודר אין זיינר תשובה

[illegible] [illegible] ווען [illegible] [illegible] אונד [illegible] אונד [illegible] איין [illegible]

צו [illegible] דיר [illegible] [illegible] איינה [illegible] צו [illegible] [illegible] [illegible]

[illegible] ווילן [illegible] ישראל ווערדן [illegible] [illegible] [illegible] דיר [illegible] [illegible]

און [illegible] אדר אונ זיין [illegible] ער [illegible] [illegible] ווען איך [illegible] דיר אודר [illegible]

[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

[illegible] איך [illegible] איך [illegible] [illegible] [illegible] דיא איך נאך [illegible] [illegible]

[illegible] אוני [illegible] [illegible] [illegible] איך [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

[illegible] ביז ער דיא [illegible] [illegible] [illegible] האט [illegible] [illegible] [illegible] ער [illegible]

[illegible] [illegible] נור [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] נאך [illegible] האט [illegible]

[illegible] [illegible] אדר [illegible] [illegible] צו זיין, [illegible] דיא האט ער [illegible] [illegible]

[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] דער [illegible] נור [illegible] [illegible]

[illegible] [illegible] אויס דיא [illegible] צו [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] אדר אונז [illegible]

תלמידים דש אלין איך [illegible] געלערנט [illegible] ווייס [illegible] אונ' דיק אויך [illegible] הב געלערנט דיא [illegible]

תלמידים [illegible] גיוועזן [illegible] וועלכר אויך [illegible] געהאלטן דיא [illegible] דיא וועגן [illegible] [illegible] אונד נאך

דיא תלמידים [illegible] [illegible] [illegible] דיא [illegible] צו דיין תלמידים אוין עדר תלמיד

דער דא האט [illegible] צו לערנן [illegible] ער האט [illegible] דיין תלמיד [illegible] גיוועזן

אונד [illegible] תלמידים דיא [illegible] געהאלטן [illegible] ער [illegible] נאך [illegible] תלמידים

[illegible] דיין [illegible] איך [illegible] אין [illegible] תורה [illegible] ער [illegible] אין דיא

[illegible] יש[illegible] דיין דש פון [illegible] געהאלטן [illegible] איך [illegible] [illegible] [illegible]

[illegible] [illegible] [illegible] ער [illegible] איך [illegible] איך [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

[illegible] [illegible] [illegible] האט דיין תורה אויך [illegible] הלכה געהאלטן [illegible] [illegible]

אין [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

[illegible] דיין [illegible] פון דיין תלמיד [illegible] האבן נאך [illegible] בחורים [illegible] [illegible] [illegible]

[illegible] ספר [illegible] אויך [illegible] דיין [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

[illegible] [illegible] [illegible] איך [illegible] נאך [illegible] חלילה [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] צו שרייבן [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

[illegible] דא [illegible] ער [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

איך [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] פון [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

[illegible] [illegible] צו דיין [illegible] [illegible] צו [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] — [illegible]

[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] תלמידים צו דיין דא [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] תורה [illegible] תלמידים

[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ספר [illegible] [illegible] חלילה [illegible] [illegible] [illegible]

[illegible] צו שרייבן [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

[illegible] [illegible] שרייבן [illegible] דיין [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

דיין [illegible]

זיין [illegible] תורה צו זיין, וואז זיי שולדיג זיין צו לערנן [illegible] . דער [illegible] ווירט אלייס וואז [illegible]
לערנט [illegible] אונ זאגן אז אין [illegible] בחר המלך דוד, ווי ער השי״ת [illegible] הדרכה
בלבו [illegible] כי אותה אלהי ישעי, הדריכני באמתך ולמדני כי אתה אלהי ישעי ואביטה
[illegible] ער השי״ת [illegible] דורך [illegible] אודר [illegible] צו ווייזן צו [illegible]
תורה [illegible] ויראה את ה׳. באז נייט [illegible] פון איין [illegible] שולחן ערוך אורח חיים [illegible]
לערנן [illegible] וואז [illegible] לערנן, אונד איין [illegible] דער אין איין [illegible] וואן [illegible]
איין שאלה צו [illegible] ווען ער [illegible] צו [illegible] רב אודר [illegible] שולחן ערוך יורה דעה [illegible]
[illegible] דער [illegible] חושן משפט [illegible] אין זיין [illegible] אויך [illegible] ווען איך
[illegible] יורה דעה [illegible] דורך [illegible] טריפות [illegible] פון [illegible]
[illegible] שרייבן [illegible] אויך [illegible] אין [illegible] צו [illegible] ער נייט [illegible] פון
איסור והיתר [illegible] איך [illegible] דעם [illegible] צו [illegible] דקדוק [illegible]
[illegible] ווען [illegible] ווייס, ווי ער אלז יהודי [illegible] קובע עתים לתורה [illegible]
[illegible] השי״ת [illegible] דורך היסור [illegible] בין איך בטוח [illegible] ותיקון [illegible] פון [illegible]
פון השי״ת [illegible] איך [illegible] אויז יראת ה׳ [illegible] ווען [illegible]
הפסוק [illegible] תורה [illegible] ועתה ישראל מה ה׳ אלהיך שואל מעמך כי אם
ליראה את ה׳ [illegible] את ה׳ אלהיך תירא [illegible] ויראת מאלהיך אני ה׳ [illegible] המלך
ע״ה [illegible] עבדו את ה׳ ביראה [illegible] המלך ע״ה [illegible] סוף דבר הכל נשמע את האלהים ירא, [illegible]
[illegible] יראת [illegible] ספר [illegible] פרי [illegible] ער ווערד
[illegible] צו [illegible] ספרי מוסר [illegible] אהבה [illegible] לרחוש
דלמא אתא למעבד מאהבה ובויראה [illegible] יראה [illegible] ווען [illegible] אודר [illegible]
[illegible] ווען [illegible] אודר [illegible] פון השי״ת [illegible] אודר [illegible]
[illegible] אודר ווען [illegible] טוב [illegible] צו [illegible]
[illegible] השי״ת [illegible] אהבה [illegible] זיין

וואס פון איינעם פריינד ווירד. ווייא אונס מעגליך איין וואהרע פריינדשאפט ליב שאפט צו האבן [illegible]

[illegible] איך [illegible] פערליהרן [illegible] דיא אנטווארט הירויף [illegible]

[illegible] ואהבת את ה' [illegible]

[illegible]

[illegible] ואהבת את ה' אלהיך [illegible]

[illegible] ולאהבה את ה' אלהיכם ולעבדו בכל לבבכם [illegible]

[illegible] איינע ליבע צו האבן [illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible] כי ה' הוא האלהים [illegible]

[illegible] **ועתה בני דע את אלהי אביך ועבדהו בלבב שלם ובנפש חפצה** [illegible]

[illegible] **השכל וידוע אותי אני ה'** [illegible]

[illegible] **שאו מרום עיניכם וראו מי ברא אלה** [illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

32

טוב, אז מיט זיין השגחה פרטית, און לויט [illegible] העלפט [illegible] וועלן דא [illegible] ב"ה [illegible] ברודער

[illegible] השי"ת [illegible] השי"ת [illegible] און [illegible]

[illegible] **לא ידעו ולא יבינו כי טח מראות עיניהם** [illegible]

[illegible]

[illegible] בדא איך צו השי"ת [illegible] ליב איך

[illegible] שמחה [illegible] מיין [illegible]

[illegible] אהבה [illegible] ה' [illegible]

[illegible]

[illegible] השי"ת [illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible] התורה [illegible]

[illegible] **בפיך ובלבבך לעשותו** [illegible]

[illegible] השי"ת [illegible] **הדריכני באמתך** השי"ת [illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible] השי"ת [illegible]

[illegible] ה' [illegible]

[illegible]

אונט מחויב און דיינען [illegible] פאסט צו זיין, ובפרט אונזרי חבֿרי און פריי אבות צאמען ודע [illegible] שטעטיג לאפֿרוס
דיא שטענדיג איין לעבן דיא ס״ק ספרים לערנט ווייל דיא אורדינארי גבֿורות זיין זונדערן ערשטליך וויא זיא האבן
צו בעשטיין בזכות ישראל יש והבדל חוץ על־כן גשריבן האט. נאך העכרא לאזט צו ספר ספרים. וועלכע זיין אפֿן פֿריי
ערובי״ן לסוף אודר [illegible] אויז לערנען

היר אין מיינה [illegible] אדר דיא גאווה אורדן זייט געלט צו ווער אין לער הייחוד [illegible] חובֿת הלבבות [illegible]
אבר עבן [illegible] אין ס״ ספרים. וועלכע אלע [illegible] אורטן זעהר שווער [illegible] לערנען איזט. צו ער געהט אויך
[illegible] אדר גאר אין רבי [illegible] וועלכע ביזוס [illegible] אויך לערנט. דער [illegible] איזט ווען ער [illegible] גשריבן [illegible]
הש״י [illegible]. כי הבינו [illegible] ובריך ה׳ אשר לא עזב חסדו ואמתו, צו זיך אין אלע [illegible]
ווערי פינדן דיא בינה אונ [illegible] ספרים לעזן, איך הבי [illegible] נאך [illegible] צו זוכי ספרי [illegible] אין
[illegible] בחבֿרותא גלערנט ווירד. איך בין פֿעל [illegible] ווערדן אויס [illegible] בתורה [illegible] צו ערגעלן
[illegible] ס״ ספרים הפסוק [illegible] זאגט [illegible] וויא כתוב [illegible] וויא דיזע ס״ [illegible] אין דיינר חבֿרה
גלערנט ווירד. איך בין בטוח ווער אין [illegible] דיזע ס״ גלערנט ווירד האבן צו ער מיר [illegible] דאוונען ווירד
[illegible] מיר [illegible] עבה געבן האבן, אונ מיר געשוואריך צו דאז [illegible] ער נאך [illegible] ביז א
[illegible] הקדושה ער [illegible] זיין, און [illegible] דיא דורך דיזה ספרים לערנן [illegible] ווערדן זיין
אונ [illegible] עבה והוד״ גבן. אשר [illegible] והכית [illegible] תורה הקדושה, [illegible] אין [illegible]
[illegible] זונדרן [illegible] פסוק [illegible] [illegible] [illegible] אונ אין [illegible]
[illegible] זאגן [illegible]
[illegible] זיך [illegible] פינדן, וויא [illegible] ער [illegible]. וועלכע דיזה ס״ [illegible] ספרים [illegible] אונ
[illegible] איך [illegible] דאז אין אויז [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] איך [illegible]
[illegible] דיזע ס״ [illegible] וויא [illegible] [illegible] דורך אונ [illegible]
צו [illegible] אין [illegible] דיינן [illegible] ווירד. זונדרן דיזע אלע [illegible] [illegible] [illegible] אלע
[illegible] הקדושה צו [illegible] ווירן, אונ [illegible] דורך זיין [illegible] ב
[illegible] גאנץ [illegible] אונ [illegible] ה׳ אונ [illegible] דער [illegible] התורה געשטארקט ווירד

צו שרייבן [illegible] הגאון [illegible] ספרים [illegible]

[illegible] ספרים [illegible]

[illegible]

הגאון [illegible]

[illegible] ספרים [illegible]

[illegible]

[illegible] תורה [illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible] ספרים [illegible]

[illegible] תורה [illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible] תורה [illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible] ישראל [illegible]

[illegible] ישראל [illegible] תורה [illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible] ספרים [illegible]

דאגעגען [illegible] יעצט נאך גלייך מיט צו וויסען, אנבעלאנגענד [illegible] ווערה גוטע ספרים [illegible] ווערדן ווערדי. עס איין [illegible]

[illegible] זיין ווירד. אנבעלאנגענד [illegible] גיוועזען [illegible] הסי' [illegible]

[illegible] הספר [illegible] אויך [illegible]

[illegible] פוסירט איזט. איין [illegible] ספר הגדול [illegible]

אויך [illegible] איך [illegible] איינן [illegible]

[illegible] ספרי [illegible]

[illegible] ספרי [illegible] הגדול [illegible]

צו [illegible] ספר [illegible] הגדול [illegible]

[illegible] ספרים [illegible]

[illegible] ספרים [illegible] פילוסופיש ספרים [illegible] ספרים

[illegible]

[illegible]

[illegible] פילוסופיע [illegible]

[illegible] ספרים [illegible]

[illegible] הספר [illegible]

[illegible] פילוסופיע [illegible]

[illegible] ספרים [illegible] הספר הגדול [illegible]

ספר

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible] ספר

[illegible]

[illegible] פילוסופיע [illegible]

[illegible]

[illegible] פילוסופיע [illegible]

[illegible]

עט כה הבלים דער נייען, שריפטן מיר דער הויל צו ספר ערובין. יצחק אויז צו קויפן, והוא חריף פילוסוף
וולדות אונד חמשה חומשי תורה אונד חזל עגלות פר ביילד ספרי' ביין רעכטי גבירה'דבה [illegible]
אונד מיין פֿעטר שו אם לטאנג פֿערזיכרט בין איך אבר בין איך אין אללי רבנים לוודים פֿ[illegible]
ביא ביידע ספר געלערט האבן, אונד מיר רעכט גלאבן, והכבוד האחרון וואלי איך שלום מיינס [illegible]
חיים מיין עולה לוויר אויך ביידע ס' ביטען, מיין ענטשולדיגונג נור בי איך עטוואס בפֿונדן [illegible]
חור צווען פילוסופֿן אוהדות אדם פילוסוף [illegible] נים מוזיון גיווען בלויז ביזא לעט וואל [illegible]
בילה היינדלי פילוסופֿן ווארן פֿון אללי. אוואס פֿער ווארפֿן // היר וו איך היבטל [illegible]
עברים וואז [illegible] ער איינע הספר האמונות והדעות ורבינו סעדי' גאון [illegible] צו לערנען [illegible]
רבינו בחיי אונד אין ספר חובות הלבבות עבר היינט [illegible] איך הלוי. צוואהר אויך [illegible]
הספר מורה נבוכים להרב הרמב"ם [illegible] וכבוד תורתו [illegible] אוין וואלט ביין ספר [illegible]
החברה, אויך ביין פירוש על האמונות [illegible] ביא הנדפס בקורט פירוש על פרי' אכט מיר ביין [illegible]
לה פירוש [illegible] ביין אנדרה ספרים, אהבה בעט גאהר [illegible] ביין פינה, איך [illegible] נטאי, [illegible]
עלכי. איך ווינשה אויך עבדר [illegible] האבן צו הלוות להרב ה' משה אלשאר [illegible] צו [illegible]
אוב באן ווירד ער פינדן וואו ה' עלה אלעזאר אם ביא יעשה בקצוהוס [illegible] ביא [illegible]
געשריבן האבן, איך האב ביא [illegible] רפֿאל תהילים [illegible] ווער [illegible] מיר [illegible]
צו פֿער שטיין אייגי. רעכט פֿר לאזנבך, [illegible] ספרים [illegible] אל ביא היילה [illegible]
[illegible] ווער [illegible] ביא [illegible] ווער ביין [illegible]
[illegible] אור [illegible] צו רפֿאל, [illegible] רפֿאל ווארט פֿר ווארט [illegible]
[illegible] פֿילו [illegible] ער ביין [illegible] גרוים, [illegible] אז [illegible]
[illegible] אונד [illegible] ספר [illegible]
[illegible] והרבו [illegible] הויך אונ [illegible]
[illegible] צו [illegible] פֿון [illegible] ביין רפֿאל [illegible]
[illegible] ביא [illegible] אונד [illegible] אין [illegible]
[illegible] אונד [illegible] פֿאר [illegible]
[illegible] ווירד [illegible] וויא [illegible] צו [illegible] אויך [illegible]
[illegible] ביין [illegible] אונד [illegible] ווייטר [illegible]
[illegible]

עז ליריכט דוואהר דער ראבי ש' בספר הזוהר חלק ב' פרשת ה' דא דיא גאנצע חוש עלמיש זיין. אונ' ווער הט
וואל געזעהן דיא העלן ערבן אונ' דעם טאג ריכט. אבר דיא נארט ווענן דאהער אירט זיין אנדרער פירוש
ווען אלז דער כלל ערוש טריכט שורש ג' פרק א' ולא הוזה פר' לירה דף י"ט עובטה לו שהוא מן עה"ב איט
שטעטל ווען זיין שלעכטר בינגל. דעם פרק שירה וועך קלאפט. דז ער עה"ב האט. וונדערן ווען ער יעדר
ברואה ער טראכטן ווער השי"ת בשמחה האט דא פירבט אין אלז עבן ווען דיא עז דאמן. אוך אזו הבן געזאגט
האב ער געזאגט כל העוסק בפרק שירה. ווען ער זיך מתעסק זיין. מיט דעם פרק שירה. אונ' אלז בטראכטן דז
דורך ווען זיין עה"ב האבן. דיזעש פרק ווען יעדר וועלן מיט נחת הייאן. איך וויל ווייטר אב זיינט מהר דעשעם
דעם פירוש אונ' הגאונים מספרים כבוד אל. וואו דיבור חרש בעקט. ווען מען בטראכט דיא וועלט פון היאלן ווען
ווען גוטים מהר פערשן נעמן. דען דא גוט אלז ווען דיא אונ' וואלט ערהאלטן אונ' דאמן וואלטן. אונ' דא איט עז עם
איט אלז בעקשים ובפרט וואן ווען דיא גאנצע וועלט דיא אורבעלן פון טאג אונ' נאכט בטראכטט. ווען ווען
השי"ת ובפרט. זיין מהר אונ' זיין אוצרט פערשן נעמן. דיזעל הייסט פילוסופיע אלהות. דיא גאטליכע
וועגהייט צו לערנן נעמן וועלן אוך ש' אלין ווען דור העלה זיין לייטן. וונדרן אוין פארהער גרויסי חכמי. אונד
אוך נאך דער און אריסטוטולוס זיין זייטן עהר פילוסופי געווען. דיא דיזעל הויך בטראכט האבן א
גלייך אויך אויז אוהר פון אידר ספרים צו לייאן איט. דיזע חכמים האבן אך זיין תורה מקובל. אונד
פילוזופר פון גייען אן אלין אוש ואת. אבר דא אין דיא לאוש ואת פער האנדן איט. בארש הט בדעה
פון דער גאנצן חכמה מהר גיווען. אונ' גאנץ אין לערכן. תורה ה' תמימה משיבת נפש. עדות ה' נאמנה מחכימת
פתי. וגו'. ווער אכן גוטים תורה וואלט שו האלט. אונ' הט שו פערט. דעם זיין נלוה איט פער בארם א
אונ' ער געוועלט הייסט לינוק. אונ' הט זיין בשטאנד. אלזא ווען ווען אך ש' לינוק זיין וואל. אונ' השי"ת דער
פערטן אונ' לעבן. אונ' זיין תורה וואלט מהאלטן. דא ווען מיר אויך חכמה אלין לערנן. אום דיא גוטהייט
זיינר אוצרט צו לערנן. ובפרט דא שו יעדר נשמה עסגל איט חכמה הקבלה צו לערנן. וויל ער אונ' ב
בניה אן אונזר רבים דורך פעולת אלזא האבי איך זיין צווייטל. ווען ער בעולה ספרים גלערנט ווירד
האבן שו אלין פון פסוקים. וונדרן גאנצע רפיטל אונ' גמות וגדולים פון לויטן וואו ער שו פאר הער פון
שטאנדן האט. אונ' נאר עליך. ודיעה בחכמה אלין עוסקטן

איך ווי איר נאך איין מאהל שרייבן, ווי הרב הגאון נ"י, דז איך אין קאסטן איבר דיין ראש, ווא ווייט איר [illegible]

חובת הלבבות, אונ ספר עירוב [illegible] גהאלטן האבן, וואר עס בחינה אונטר גיבן האבן, אויז אלין [illegible]

ויבא קריבה ויכרב [illegible], דז איך בולד נערה שרייבן, ווען לשון הגדול, ולויש וואהבה ורעיך כמוך. אונ

ביא חולה זיין אויז [illegible] ווען [illegible], אלזוא בין איך [illegible] באצאלט שרייבן אחריך 500 לשון בזואסן

אונ ווי אויך [illegible] אבר איין ערוב [illegible] סווא גלעבן, דז ווען איין [illegible] ודאה עולה [illegible] ביא

ספרים גלערנט האבין אונ חרטה [illegible] ווערדן, אבר [illegible] דז איך ביא [illegible]

אן [illegible] האבין, ביא באלין 500 לשון בזואסן, [illegible] ביא [illegible] ביא [illegible]

גלערנט האבן, וואלין [illegible] דז [illegible] עולם [illegible] ווען [illegible], אונ אויך [illegible] ביא [illegible]

[illegible] איין [illegible] אונ [illegible], אלזוא ווילי, איך אחריך דיין [illegible] ביא [illegible]

[illegible] ויתברך [illegible], [illegible], [illegible], באלין [illegible] אין [illegible], אונ עד [illegible] בירוש. [illegible]

עם [illegible], ווען איך ווערדי חולה [illegible] אויז גלערנט [illegible] ווערדן, ביא ווילי, [illegible] 500 בזואסן, אונ אלי [illegible]

נאך [illegible], [illegible], ויבא קריבה איך [illegible] דז [illegible] אבערלט חולב [illegible] ווערד [illegible] דז איך

בולד [illegible], ווען לשון הגדול ולויש ואהבה ורעיך כמוך, [illegible] דז [illegible] ביא [illegible] ספרי

[illegible], [illegible] אונ [illegible] וחסידי עולם, [illegible] ספרים [illegible], [illegible] ביא [illegible] ה

[illegible] ביא [illegible] ספרי [illegible], אונ [illegible] עולם [illegible] אויף [illegible], ווארן [illegible] שרייבן [illegible], [illegible] איך

[illegible] ביא [illegible], ווען איך [illegible] איין טאג [illegible], ווערדי איך ווערדיש [illegible] טאג [illegible]

[illegible], [illegible] ווילין [illegible] אונ [illegible], [illegible] ווען [illegible] ביא [illegible] האבי. וויא איך [illegible]

[illegible] הגדול ותורת [illegible], ולכבוד [illegible] עולם וכבוד [illegible]. ביא [illegible] ושם תורה [illegible]

האבן, אונ [illegible] ביא וואול [illegible] אלי אברי [illegible] צו [illegible] שרייבן האבן [illegible] אין [illegible] יהודי [illegible]

אויז [illegible] אין [illegible] ווען אונ [illegible] אונ [illegible] גלערני [illegible]

דז [illegible] ספרי [illegible] נאך [illegible] ווערדן, דז [illegible] אלזו [illegible] תורה ושם [illegible] ווערדן, ביא [illegible] ה

[illegible] ותורת [illegible] זיין ווערדן, אונ אלי [illegible] עולם תורה, עבודה [illegible], איין [illegible]

פרק יז

[illegible] [illegible] בעולם [illegible] האט [illegible] אין

איך [illegible] נאך [illegible] אונזר [illegible] דאז אלי פרנסות [illegible]
[illegible] ביא [illegible] והוא אונזר
[illegible] מן איהר תפלה [illegible]
[illegible] איהר תפלה [illegible]
[illegible] עבודה [illegible] תפלה [illegible]
[illegible]
[illegible] תפלה [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible] תפלה [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible] תפלה [illegible]
[illegible]

גיבענט. [illegible] דיא [illegible] שירה [illegible] הקב״ה [illegible] תפלה דיא [illegible]

[illegible] בגבורה [illegible]

[illegible] הלל וזמרה [illegible] שיר [illegible]

שיר היחוד [illegible]

[illegible] שירות [illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible] שיר היחוד [illegible]

צו נאך קריעת ים סוף משה רבינו [illegible] ישראל [illegible] שירה [illegible]

[illegible] אז ישיר משה [illegible]

שירות ותשבחות [illegible] שלמה המלך [illegible] שירות מלכים [illegible]

[illegible] וידברו וישירו חמשה ואלף [illegible] שיר השירים [illegible]

[illegible] שופטים [illegible] ותשר דבורה [illegible] ישעי׳ הנביא [illegible] אשירה נא לידידי [illegible]

[illegible] שירה [illegible]

רות זכתה שיצא ממנה דוד שריווה להקב״ה בשירות ותשבחות [illegible]

[illegible] תחת אשר לא עבדת בשמחה וטוב לב [illegible]

בשמחה וטוב לב [illegible] שירה [illegible]

[illegible]

[illegible] שיר היחוד [illegible]

[illegible] שיר ושבחה [illegible]

[illegible] שיר היחוד [illegible]

[illegible] התורה [illegible]

[illegible]

ווארט וואלטין דיא דאס שיר היחוד נים זאגן וואו גיא [illegible] נים נייטיג האבן מפסיק צו זיין, אונד דאז צו [illegible]
ווען תחנונים [illegible] אלז שיר היחוד [illegible] וואו [illegible] אבר זעהר [illegible] שורש והלכות [illegible]
אבר [illegible], וחבר זעהר [illegible] [illegible] בזער [illegible] גזאגט הט אבר שיר היחוד, וויל איך [illegible] נים צו
שרייבן [illegible] נים [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] פינדן, ביזא דאז זאגן ווערדן, דיא [illegible]
[illegible] ביז דיא עז נים זאגן, אונד דעם טעם [illegible], איך נים וויסן, [illegible] איך [illegible] נים שרייבן אז
אונ [illegible] איך [illegible] [illegible] איך [illegible] ביז [illegible], אונד ווער [illegible] נים דאז [illegible] [illegible] [illegible]
צו שרייבן [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] דעם שיר היחוד נים זאגן, אלז אויב [illegible] [illegible]
איר [illegible] [illegible] [illegible] גזאגט ווערדן ווארט [illegible] ווארט [illegible] שיר היחוד גזאגט ווערד. [illegible]
ביז [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] צו זאגן, אבר [illegible] [illegible] צו שרייבן, דאז [illegible] [illegible] אין צו
[illegible] אבר [illegible] ה' [illegible] [illegible] [illegible]. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible], אין [illegible] [illegible], דאז [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] דעם [illegible] [illegible] נים צו [illegible] [illegible] דאז [illegible] דעם טעם [illegible] [illegible] שרייבן
[illegible] דער [illegible] [illegible] [illegible] שיר היחוד [illegible] [illegible] ווערד [illegible] [illegible] [illegible] צו [illegible]
[illegible] [illegible] דער טעם [illegible] [illegible] נים זאגן [illegible] צו [illegible] [illegible] שיר היחוד צו זאגן
[illegible] צו [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] שרייבט [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] שרייבט [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] נים [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] איך דער [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] נים [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] נים
[illegible] [illegible] שיר היחוד צו זאגן, [illegible] דער טעם [illegible] נים [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] איך נים
אין [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] דער טעם צו פינדן, [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
נים [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] שרייבט, [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] נים זאגן [illegible]. אונד דאז [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] ה' [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] זאגן [illegible] [illegible] איך [illegible] דאז דער
דאז דער טעם [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

ווערטער. אלע הענט נאך אין פאל פון בענטש גיווען רבנים וויט קאסירגטאהן. אללין פאסיבלער שחדש הענט טועה געווען די
ג.א. שטאט געס ווערטער עטוואס צו ענדערן, און בולט שוליגה שרייט. געבן מקטל צו זיין וואוט. ווען אזא איין ווענדן על
ווער רבה. אבער שוועער צו פער שטיהן, אלזוא פער בירה ווער נוהר בעס לער היחוד אין חובת הלבבות פר
שטעלט. דער ניט לויט שער היחוד פער לטיהן. צו הובן אור פיהל. וושביס אויך תז נזק דעהמר ביא חוב
הלבבות גלערנט הובן אובה גיוועזן, די ביא בעס לער היחוד פר שטיהן.

צוואהר מיין אויך פון אונטער ליבליכה וואוביס גקראגט ווארבן. בעס פירוש פון ביא ווערטער **כל הנבראים והנוצרים כלולים**
והמדעים בעשר כלולים ושבע כמויות וששה נדות ושלש גזרות ועתות ומדות אין איב [illegible]
פון [illegible] פירושים גברונט זיין. ביא ווען אדם יש אידם אונס. טהורים על רבה. טהורים וואלטן די ווארט [illegible]
אין [illegible] ווארט עולם, ווול. איך [illegible] אין עטליכה [illegible] אין פון [illegible] גיזאגט. אונדער אירהן וואל [illegible]
איך אונז ליבה עיניהם בריבה בולט שרייבן ווועלן, וחלילה מיר אידם יש פר אייניגע אויב צו לזען [illegible]
צו וויסן צו טאהן, די אויב בולט פיל על רבה בטרעפט. ברנאך אידם ווען זאן בולט אין פיט גוטס מין [illegible]
גליקל התורה כלה אירט ווא געלעב. אול ביום הויסט, בעס קיום זיין שולל אבר ווארטל אירט אין בער [illegible]
פר בורגן, דער עיר יש [illegible] באלו ווען ווען, בער קיום גלעבן אידם מיט [illegible] לרטיר אונב. פירוש. אירט
איר בער ערב, השם ווארט אונב ביזה פון בארעט שיין. באז מיר אויבש געהט אונב נאך אונדערש גפאללן [illegible]
אלזוא אירט אויך ונעדבה תורה. ביזא קשטוהט אין דווייא פירושים. בער אירט נסתר [illegible]
גליך בער ער אבר ווארטל פון קיום בעס ווען יש געהט, אונב שווער באלו ווען [illegible] בער אונדער הויסט [illegible]
בער אונב גלויבן בער קיום יש פירוש פריא [illegible]. אונ השם? [illegible] ביא פון בארעט שיין. [illegible]
מיר בער וואול געהט. אונב אונדערש [illegible] ווען, בא פון ביא ווערטער בטרעפן כל הנבראים
והנוצרים, אירט טייטל ווא מיר יש אונדער אויגן געהט אונב והנוצרים [illegible] ווא ווען מיט אויגן [illegible]
געהט [illegible] יש בעס [illegible] בטראפט ווערבן, והמדעים בעשר כלולים אירט טייטל. ביא [illegible]
הויבט [illegible] ביא [illegible] בער וועלט צו בטראפטן זיין, וועלט ווען פינב [illegible] אויש. וועלט געהט כלולים אבר
שרשים [illegible] בערא וועלט צו בטראכטן זיין, אויב פון [illegible] טהורים אויך [illegible] חובת הלבבות
שער היחוד [illegible] טייטל צו וויסן, ביא ווערים [illegible] רוח חן וועלט [illegible] צו [illegible] זיין [illegible]
[illegible], פינבי [illegible] יש נוטע היר [illegible] טייטל צו [illegible]

[illegible] עלם ואנשים [illegible]

[illegible]

[illegible]

עצם [illegible]

[illegible] כמה [illegible] איך [illegible] המבֻצָּרָה [illegible]

[illegible]

[illegible] מתי [illegible]

[illegible] אנא [illegible] מצב [illegible]

[illegible] לו [illegible]

[illegible] פועל [illegible] נפעל [illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible] שבע כמיות [illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible] גע ונד [illegible] בארץ

[illegible] ראשונה [illegible] אחר [illegible]

[illegible] **מטלטל וגלויתהי בארעא**. [illegible] **נודי הרכם צפור**. [illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible] **נפסד** [illegible] **הויה** [illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible] **צומח** [illegible] **דומם** [illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible] **עתות** [illegible]

[illegible] **מדות** [illegible]

[illegible]

[illegible] **הן כבורא אינם אחד כי הוא בראם כולם כאחד**. [illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

אונ' וואס דער [illegible] ליבט, כמו [illegible] פון זיינר תולדה, דא ווארט איך [illegible] גזונדט [illegible] דא וואו אין אונזר סדר
עבודה זו [illegible] צו געבן ווירד, אונ' [illegible] [illegible] ווארט גזאגט ווירד, אונד צו אונזר
גאולה [illegible] ווירד, [illegible] אייך [illegible] ליבה [illegible] ווען [illegible] איך [illegible] צו זיין, דא אייך
דא [illegible] אמירה [illegible] דעם [illegible] האבן, [illegible] איך געמאכט ווען יחיד [illegible] [illegible] ב
דעם איך [illegible] [illegible] פר איין [illegible] זיין צו [illegible], אונד צו גלייך [illegible] צו זיין [illegible]
[illegible] ווען [illegible] האבן, אונזר סדר התפלה [illegible] דא דורך [illegible] ווירד, — —
איך האבי [illegible] האב געהאבן, אונד [illegible] האבי [illegible] דורך דעם [illegible] סדר [illegible] וסדר [illegible]
אויך [illegible] אונזר גאולה [illegible] צו [illegible], [illegible] [illegible] ווירד [illegible] [illegible]
צו האבן [illegible] אונזרע [illegible] ווירד, אונד [illegible] [illegible] אונז צו [illegible], מיר
צו [illegible] [illegible] [illegible] דעם [illegible] צו האבן [illegible] עס
ה' [illegible] [illegible] אייך לא [illegible] [illegible] פר [illegible] זיין [illegible] צו האבן, אונד [illegible] דעם
[illegible] צו געבן, [illegible] איך [illegible] [illegible] איך האבי [illegible] אונזר [illegible]
[illegible] דער וועלט [illegible] אונזר [illegible] פון אונז געהאלטן ווירד, וואו [illegible] תורה [illegible] עבודה
[illegible] האט דער [illegible] [illegible] ווירד [illegible] אין דער [illegible]
אונד [illegible] [illegible] זיין [illegible] [illegible] אונז [illegible] [illegible]
יחזקאל [illegible] [illegible] [illegible] מיר ווערן פון [illegible] [illegible] עס [illegible], איך האבי [illegible]
[illegible] פון [illegible] [illegible], [illegible] איך האבי מיר [illegible] דא [illegible] ב
[illegible] [illegible] עס [illegible], [illegible] [illegible] וועלט [illegible] [illegible] ער
[illegible] [illegible], [illegible] פון אלו [illegible] אלז פון אונז געהאלטן ווירד [illegible] אונזר [illegible]
[illegible] דעם [illegible] [illegible], וואו דא [illegible] פון אונזר [illegible] אונזר [illegible]
[illegible] דעם [illegible] [illegible] אין [illegible] [illegible] אונזר [illegible], האבי איך [illegible]
[illegible] [illegible] יחזקאל [illegible], [illegible] [illegible] [illegible] אין [illegible]
[illegible] [illegible] דאס [illegible] [illegible] [illegible] אונד [illegible]
[illegible] דא

[illegible]

[illegible] **כולנו כצאן תעינו איש לדרכו פנינו** [illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

ויהי דבר ה אלי בן אדם לאמור הנבא על רועי ישראל הנבא ואמרת להם לרועים כה אמר
ה אלהים הוי רועי ישראל אשר היה רועים אותם הלא הצאן ירעו אותם הרועים את החלב ת
תאכלו ואת הצמר ת[ל]בשו הב[רי]אה תזבחו הצאן לא תרעו

[illegible]

כא

דיא איהרי לאנג פֿער לאזן, אונד ווייטר דער קלוגה טייטל צו שלעכט ווערד זיין אונד דען ארעם אונד [illegible]
איין רעכט אויג, זיין ארעם ווירד פֿער דערן, זיין אויגן ווירד זיין טונקל. **רש"י ז"ל** ברענגט אויף דעם פסוק **חרב**
על זרועו ועל עין ימינו דער הירט [illegible] צו פֿיהרן אין זיינר האנד דיא קאסטי [illegible] צו [illegible]
אונד זיין רעכט אויג לעגן אויף דיא שפֿעטי, אדר אויף דיא צווייטע אויף דיא צו געבן, בזורש ווערד זיין ארעם פֿ
פֿער דערבן אונד זיין אויג פֿער טונקלן [illegible] צו ווערדייער זיין פרנסה אונד [illegible], צו ווערק [illegible]
שארויג שרעקן הויבי. אין ב[illegible] ווי אין [illegible] אויגן דיא גוטאהן, [illegible] אדר [illegible]
כפֿהן אויף **רש"י** און יחזקאל [illegible] **ל"ד** [illegible] **הנבא על רועי ישראל** " **על פרנסי ישראל**
אויך דער תרגום [illegible] על פרנסי ישראל, דיא [illegible] אלי פרנסים דיא [illegible] דריען, [illegible]
ווערן זא גאהר **דברי"א** ברענגט דער תרגום אויף דעם פסוק **הוי רועי ישראל** " ווי **על פרנסי** [illegible]
דאן [illegible] אלי פרנסים, וועלכי הירטן וואלטן הירטן ישראל [illegible] צו [illegible], צו [illegible] דיא [illegible]
[illegible] ווייבן, אונ [illegible] וואו זיין חברותא זיין, וואלטן דיא [illegible] זיין, דיא [illegible]
אונד מיט דיא [illegible] ווערן [illegible] אין [illegible] וואו דיא [illegible]
[illegible] הויפטן, [illegible] דיא אויך [illegible] אלי. [illegible] אין דער [illegible] אין [illegible]
אדר [illegible] אלי. [illegible] זיין [illegible] אונד וואו דער [illegible] אויף דער [illegible]
[illegible] מיט [illegible] צו [illegible] דער [illegible] **תורה** און **עבודה** [illegible] מיט [illegible]
[illegible] מיט דיא [illegible] דיא [illegible] זיין, צו [illegible]. [illegible] דיא [illegible] זיין צו [illegible], אונד דיא [illegible] צו
[illegible] [illegible] דער נביא יחזקאל [illegible] [illegible], אויך [illegible] [illegible] דיא [illegible]
דיא הירטן [illegible] דיא [illegible] [illegible], [illegible] דיא [illegible] [illegible] וואו דיא הירטן [illegible]. [illegible]
[illegible] [illegible] צו [illegible] [illegible] צו [illegible]. [illegible] איהרה [illegible] צו [illegible], [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] צו [illegible], און [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] ווי [illegible] צו זיין [illegible] [illegible], [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible], צו [illegible] אין [illegible] [illegible]. [illegible] [illegible] [illegible], [illegible] [illegible] דיא [illegible]
[illegible] זיין, [illegible] דיא [illegible] פרנסים אדר [illegible], [illegible] [illegible]. [illegible] דיא [illegible]
[illegible] [illegible] הירטן [illegible], [illegible] צו [illegible], [illegible] צו [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

אונזר אויגן ... דורך די עבודה זארגע, אונזער האפן צו השי"ת ברוך הוא וחסדיו ווער העלפן ווערדן, צו
איך זייא אויך בלייבן ווערדי, אונזער גרויב אויז אונזער גלוית ערלייזט ווערדן, איך ווייס אז מיינע ברידער דיא
ברודר דיין אלז איך נאך אין זארגאך לייבן, ווארום איך האב געהאט דערמאן דא ווארין האבן גאנצן
וויל איך אויך געלובט האבן צו איך מיינע ליבע ברידער ניט אין דער לעצטן וויל וואו, ווערדן אויז מיט
צו הינדן וואו מיר נאכט ערלייזט ווערדן, אלזא האבן דיר דורך שוין אין מיט גוטען אויגן
האפן צו אונזער גאולה זיין וואלט, גלייך אונזער געלובט נביאים גלייך נאך אייערע לטראכט
ריב הבער גירט, ירמי' ישעי' קפיטל, אונזער יחזקאל קפיטל ל"ח אין זכרי' ט', דא זעכדה אפענער
ניט גאנץ אונזער לעהרן בזכרי, ער ווערט איך שוין כל הרבה וואבינו ורבנו
איר בקלייזן, זיינדן יעבדה אויך אזאן ווערט גוינס הייסן נאך שלום
אויז דא יעבדה העלפט גארג דיא גאולה זיין, דא היא אין דער וועלט
אונז ערווין, אלז קיימה הייטן צו ערהאלטן אויז בית
אונזער סדר לימוד תורה און עבודה און גמ"ח פערקערט
ווערד וואו על השי"ת ה' געפעליג איזט, אלז דאן ווערדן
מיר בע... זה ער לעבן נבואות זכרי' והי'
ה' למלך על כל הארץ ביום ההוא יהי'
ה' אחד ושמו אחד שלום

אהרן בר... ...

41

אונ' ווען איך [illegible] הויז איין [illegible] אויך [illegible]

[illegible] אויך [illegible] אודר [illegible] איין [illegible]

[illegible] אויך [illegible] אודר ווערט [illegible] איך [illegible]

[illegible] איך [illegible]

[illegible] איין [illegible] אודר [illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

זיין געוועזן וואו דיא זיך געלייבט אונגעזעהן האבן, ביזור שוואר האט דיא גראגט דאז זענן אלז געווען. נעהר
דיא זאללן זיך האבן נאר אלז גענוג צו עסן וועהן דיזע פירות שמאהן שיהן אויז זעהן בעזונדערז וואסן.
דיא זיך נור זעהן נאר צו עסן אלז נעהר וואז גענוג איזט

דיא געזעהן שיך שמחה אין ביזוש שלום גארטן. דיזו האבן דא פיל חיות ובהמות. עופות אונד וואלד
האבן בריטר בוימן, בוימן אונד אלר סארטן וואסרן צו טרינקן. אויך אלר לייא פיל אויבסן
זיין גאלד ביזענטן גיבען בל אונז פשרליך איזט דיא גיבען אין פיל בטראכטונג יעדר
זיין פאר לייבן נאך — דעש איין געשמאק וויטר שוס אלז דיא שיהנע פירות, אונד גוטע אפולדט
אונבגוטגעדאנקט אין פרעסט אין זיינט ביז ער דאז פעלט ווירד, בל ער שא וועהר פירט וועט

דער בוויט. הט צו וויטר שוא חלומות פון זיהם צו אנטוואר צו זאגן בל ער וואל שא טראגן וואס אונד
פעט אין טראגט וואז אירש צו וויס אונד דזאגט נעהר זיין פיל פירט צו דעזעזן

דער דרויטער בטראכט דיא נאטור פון יעדר געוויס, אונ פון יעדר געשעפס דיא ער פרוואונג
דיזעם דא דיזא עסט ער וויטר גענוגה אכליות, וואו איהם דער שוואר אן גראגט הט. ער ווירד אויך
ענהר גענוג אונד לאזן בזוכיא דיין ראזן גיבט ער אפט בראגט ווידר, ער וארטט ביזוש הערן דער
בזוש אלוש דא שיהן ווירגלוהרט הט, פון פירשות געוויזן רעדן, באוויט בל ער איהם אלז וואז ער וויט
זיין שוא שא גרויסן ואן צו פרעגן, דיא וואהרי בשאפענהייט באפן

ביזוש טרויכען ער געהר אפט אין דא איבט בל ער געוואז היל פינדט, ווינסט, ער זיך איין פערגלוגן צו,
פינדן, בערטיהש אין דיא וואהרי בשאפענהייט אונטר ריכטט, ער זעהט זיך אין ווואל הערט בל ער שוא
שוועקט, דאך וואלר ביזעצען דיא ער אין וואל פיר בזיגן ואן גרעסט ער וויט זיך, וואש יעדרר זיך
וואל פון אונבורט האט איין שיהן ווירט דערפעהר דיא זאללן אהרויש רוען, דער איינה הט גרויזע דער בל
גרויסע אהרונג ושתיות צו זיין לאזן ווי, אונד שוא ווירט בעפעל ראט, דער אנדרי הט נאך נעהר
שוא אלז שוא ובהם ווארגם ווילעזן ראט שאריט וויקן פילו אבויין, בל ער וואל שוא ערטראגן ראט
דער דריטי, זיך איזט זעהר ער פריאט, ווענן בל ער דא פיל חדושי געזעהן הט, אן דיא ביזיא אורזאכן
גיבן, נעהר אויך אמשך האבט אין פער בזאגט דיא וואל אין זיין וואל, אבער זיין שא טאללן וואגט ער
ויהה באוויט ער דעש שוואר פלוסופי ראט, זיגט אויך אלז פירט וויש ער גרעסטעררן דעש וויטר

נעלען, דער [illegible] האט, ווא [illegible] איז דעם גארטען [illegible] דער [illegible]
[illegible] האט [illegible] דעם גארטען [illegible]
[illegible] אונד [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible] דעם גארטען [illegible]

[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]

[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]

דער צוואה מיט זיין געלד, דער ווירד פֿון דיזע שערים וואל אב געשלאגן, אונד ווז דאז געלד דא איזט
דער ברכה אזו דז זיין תלמידי חכמים ועוסקים [illegible], דיזע גהאלטן האבן וויא דיזע שערים
בשמחה האבן געגעבן מיט שמחה אויז דיזער וועלט [illegible] אזו דיזע אבנים טובות דיזע זיינ
זיין אויבר מזל האבן מיט, דז איזט דיזע תורה וואס זיי געלערנט האבן, מיט זיך אלז דיזע
זיינט [illegible], דען דיזע [illegible] טאהר [illegible] דיזע [illegible] דעם עושר זיין
דיזע פֿרומן איהם. וואז ער וויל, ער ווייס אונד [illegible] ער איזט דאז דער הויז, דער
אלך אלה [illegible] איהם אווער געמירט, אונד איהם [illegible] רופֿן לאזי
אלין דיזע [illegible] איהם אויז אונד [illegible] זיין, דז זיין [illegible] חכמה [illegible]
ווארפֿן איהם אין דער כלי [illegible], דער [illegible] אויך, וועלכר [illegible] דיר
תורה וועלט דיזע ער געלערנט אונד געזאהן הט ערלאנגן זיין אין [illegible] דיזע פֿ
פֿרומן איהם ווער ער איזט, ווארום ער איהן ערלאט, וואז דער אלך אלה [illegible]
הט אין דיזע וועלט גימירט, אונד וואז ער פֿר [illegible] דער וועלט הט, ער ווייס זיין אכט
דז זיין דיזע [illegible] ומעשים טובים דיזע ער מיט [illegible] הט, ער זאגט איהם אזו [illegible]
וואז פֿר איין [illegible] דז ער גהאבט הט, דעם [illegible] אונד [illegible] פֿון דיזע [illegible]
[illegible] ברויז, דאז ווירד ער מיט גרעסטר כבוד איין געפֿירט פֿר [illegible]
[illegible] דז איזט [illegible] אלך אלה [illegible], אונד ער געסס [illegible]
[illegible] באור החיים, [illegible] משל הב איך דא גוט
אלז מיר מעגליך ווער. איין [illegible], איין [illegible] זיך [illegible]
[illegible] דיזע [illegible] מעשה ב
בספר [illegible] דעם [illegible]
מעשה [illegible] דיזע [illegible] פֿיר [illegible]
איך האפֿע דיזע ווירד [illegible]
[illegible]
[illegible] ראשם

[illegible]

משה מרגה

משה יוסף

ועשה [illegible] כי טוב [illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible] 1793 [illegible]

ich [illegible]

[illegible] schreiben und [illegible]

Ich gehe über den Rhein alle Tage

Ich gehen über der rein alle tag

Cölln

א״ב

ליבס ברוך

צו מיינע ליבע ברידער און שוועסטערן

אין די גלות

וואור איך פר ליבטה גדענקן איבר דעם פסוק ואהבת לרעך כמוך

טייטש דאס וועלט דיין חבר אזוי ליב האבן ווי דיך אליין:

דאס ביכל איבר מיינע טרויעריגע בטראכטונג פון אונזר ביטערן

גלות

בנעבן אין גרויסע ליידן אונזער חרבן דיא אורזאך פון אונזרם

אריכות אונזר לאנג וועהרנדן גלות.

אונד ענטהאלט מיינע אין גאנצע פר הופנונג אונזר ערלייזונג

דאס מיר מעגן ערלעבן די נבואה פון ישעיה הנביא ובא

לציון גואל במהרה בימינו אמן:

הקדמה

ב״א

הערצליבע ליבסטע ברידער און שוועסטערן. דאס איך איך פאפיר נעמען. דיין ליבע ברוך איז איך צו פר בעטן

ווארט אויבער מיר וויא ביליך. דיא גענדן ליב ערוואך זאלן ברוך. און וואלגע בלעטר דורך צו לייענען און

אויב עס שוין גרויסע וואלטים ביי איין בולדן אוון, עס וועהרה איין אום ניטיגע צייט פר טרייב

טייטש צו לייענען, אזוי וויא גענגין וואן דעגור שרייבר איין ליב האבר פון וואלטים, אונזער איין לאנג וועהרנדן

העט, ער לשון הקודש געשריבן, אזוי הער ביטע איך איין ליבע ברידער איך צו פארשטיין, וויל איך ווייס וואס

אונזר לשון הקודש פר איין היינט לשון אויבט, אונד חכמת הדקדוק ערפארשט, אונד וועהר קען גרויסע מדקדקים

זהני מעגליך לשון הקודש זהני גרייסן אודר פערזאהט שרייבן קאן, גלייך אויך געווען אין פיל מאה ספרים אונד

ברכן געפונען. דיא פון זוא געטייטשע וואלטים געשריבן שיין, אלזא הבי איך קיין לשון הקודש שרייבן מעגן, אונד מיינע

ליבע ברידער מיינע שוועסטער דאס ווסנשאפט עס וואלן אפטייליך צו ערקענן געבן, און פארהערט דאס איך

ברוך גאר גלייך ווייגן מיינע נאמען פעהלר וועהרה צו ווידר גוועזן צו לייענען

אונד צווייטנס לאזט אויך דינען עס וועהר. און צווייטנס

דיא נעטיגע דיא גרוסע. פרייע ברכות, וואלטים ורבנים געבר לייענן, אודר דען פר לייענן לערנען.

ב״ב

פרייטאג אבר ביטע איך איין ערסטמאל צו נעמען פון גאנץ גרויסע (ב״ב) גאונים ישראל וואור אונזער רבינו

סעדיה גאון ספר האמונות והדעות און רבינו משה מיימון און ספר מורה נבוכים און אנדרע ספרי הקודש און

ערטער געשריבן, וויא אויך הגאון רבינו בחיי בעל ספר הקודש חובת הלבבות און מעהרערע געשריבן דרשות און

אנדרע אויך גאנצע איין לייענען, אונד דיך און אנדרע משה מיין דרוש שאפן קאן, נאך הערצא אויך דיגע

ספרי קודש ערלייט דורכן יהודא אונד דיין גוהלר שמואל אבן תבון אין לשון הקודש איבער געזעצט, אלזא הבי איך

דיין מיין ליבע ברידער און מיינע מאן דער ניט חו פר קען לערנען אויך געבט, אין ארום גלייך געמיינע ליבע

אין טייטש געשריבן, אונד דאך זוא בשאפן אויך לערנען צו לייענען, פארערט מעהר פארבונדן אזוי שנעלער צו

געבן ווערט, אונד אויך זענען איין צוועהר קען וואלטים קען, זוא ניט מיינע ליבע ברידער גלייך וואלן

פר ניגרט דאס איך צו בה וכל הגדול פולה. זהערן משה תלמיד. חרמים געזעהן, און אויך ישיבות געהער פלוס״ג

בה גלערנט, נאך הערצא אויך בה גאר בולק צו. ספר הקודש וואלן ווידר גענאט וויל פר הגאונים

פון וואלגע פון וואלטים געלערנט ווערן, ניט גרויסן כח געלערנט, דאס איך ניט גוהט גוועזן אין

תלמוד אונזר אודר. געמיינע תלמידים דאס חכמים הבין משה געוועזן דאקטאר קאן, און שרייבט הגאון מהור״ר

שבתי גאון אין ספר שפתי צדק כחשוש בייער הקדמה בן מאה שנה זוא ער ביין אין תלמוד פון רבינו

משה מיימון און רבינו משה קורדובערו ערגי, (ג״א) תלמוד חכמים מרבים שלום בעולם, צו פר שטיין, דיא תלמידים

פון חכמים. די ביין פר קיינע רבנים אודר חכמים וואלטים הגאון ביין מרבה שלום, און פר אורזאכן קען מחלוקת,

און האספה אויך די גור מיין ליבס ברוך פיל צו שלום אונזר ישראל מיט העלפן אין ביטע:

ווייל. מעהר אבר וויא איך מיר פארזעט פארשטעלן, אויך אויסגעבן וואלטים צו ווידר זיין, אויך דיגע וואלגע שורות

פון דיזר הקדמה צו לייענען ואלגעזאגט ביטע איך איין ליבע שוועסטער בפרט דיא ווערק פון וואלטים. ואהבת חבר

כחברו און איינציג גאנץ אויך דיזע געלערנט. וואלט בהערליך ביין וואן מיר טייטש צו לייענען ניט שמעת

קומענה שמענה קולו במה בוטחת המאמין אמרה, אויך טייטש, שטעהט אויך אוהר פארבר נעהמי. כוהני וואבר הערט

מיין שטים, אוהר טעפער דיא גאנצע ביבר ביין לעבט אויך איין די צו צוהרן גוהן, דיגע שעכט צוועהר

ישעיה הנביא קפיטל ל״ב פסוק ט׳ אזוי איך האבר, צו גה׳. בה וכל הגדול וואן איר דיין ברוך גלויבט האבן, דאס

אוהר מיט אויבם חו דרון פיינדל ווערט, פרייט דיך אלזא אוהרע ליבע מאמען וויא אויך אנדרע קינדער דיא

דיגע שרייבן פון איינע מאן דער קען נעוד פון וועלער חו כבוד דר דורך פר לאזט, מר אויס זונה דורך

ריכטיגע ליבע פון גרונד איינס הערצנס אן גאר ליבע ברידער און שוועסטערן, לכבוד השם בה וכל הגדול, אונד

אויך אונד מיר צו ליבע ביין דיא צייט צו נעמען דיזע וואלגע בלעטר צו לייענען,

ווייל. אויך איינר אודר דער אנדרע, מאך גאנצע אודר אין דער (ג״ב) דאהט אין פארהר פיינדן,

ביטע איך, ביין ניט צו איבר אייל, אונד בטראכטן איבר אלע דיגע מעגן ביין, אודר דיין פארהר האט,

אונד נאטירליך פערהלן קאן, אונד אויך פארשט קיין ספר פר הנדן דעם פון פולה גלייך ווערט, דען מחבר

אויב עס שוין גרויסע [illegible] זיין [illegible] אויף בולד [illegible] ווערטער זיין אום ניטיגע [illegible] פאר [illegible]
[illegible] צו לערנען, אויך [illegible] וואס דער שרייבער [illegible] אויב העבר [illegible] פון [illegible] און [illegible]
העט, ער לשון הקודש געשריבן, [illegible] ליבע [illegible] צו [illegible]
אונזער לשון הקודש [illegible] לשון [illegible] און חכמת הדקדוק [illegible] גרויסער מדקדק [illegible]
[illegible] לשון הקודש [illegible] שרייבן [illegible] אויך [illegible] מרעה ספרים אונד
ברייטן [illegible] פון [illegible] און לשון הקודש שרייבן [illegible] אונד [illegible]
[illegible] שוואכע [illegible] צו [illegible] און [illegible]
[illegible] פאר [illegible] ווערן צו [illegible]
אונד [illegible] דער [illegible] ווערטער [illegible]
[illegible] בהרות [illegible] לשון [illegible]

דער [illegible] (טב) [illegible] ישראל [illegible] רבים
[illegible] ספר [illegible] תורה נביאים [illegible] ספר הקדמה [illegible]
[illegible] ספר הקודש חובת הלבבות [illegible]
[illegible] שמואל [illegible] הערה [illegible]
ספר קודש [illegible] לשון הקודש [illegible]
[illegible]
[illegible] צו [illegible]
[illegible]
[illegible] הגדול [illegible] תלמוד [illegible]
[illegible] ספר הקודש [illegible]

[illegible]
תלמוד [illegible] תלמידים [illegible] הגאון [illegible]
[illegible] ספר [illegible] הקדמה [illegible] תלמוד [illegible] רבים
משה [illegible] רבינו משה קורדווערו (ג'ע) תלמידו [illegible] תלמוד
[illegible] רבנים [illegible] מורה [illegible]
[illegible] הספר [illegible] ישראל [illegible] בעשה:

[illegible] בעשה [illegible]
[illegible] הקדמה צו [illegible]
[illegible]
[illegible] שמואל [illegible]
[illegible]
[illegible] הנביא [illegible] פסוק [illegible] הגדול [illegible]
[illegible]
[illegible] רבינו [illegible] כבוד [illegible]
[illegible] כבוד ה' [illegible] הגדול [illegible]
[illegible] צו [illegible] צו לערנען.

[illegible] (ג'ב) [illegible]
[illegible]
[illegible] ספר [illegible]
[illegible] רבינו משה [illegible]
[illegible] פסוק שמע ישראל ה' אלקינו ה' אחד [illegible]
[illegible] ספר [illegible]
[illegible] ספר הקודש צו לערנען [illegible]
[illegible] ספר [illegible]
[illegible]
[illegible] הגדול [illegible]
[illegible] הגדול [illegible]
[illegible] הנביא [illegible] ביום ההוא
יהיה ה' אחד ושמו אחד. (יד"א)

פרק ה

[illegible] וואס דער [illegible] הגדול

Festschrift S. 95) zur Verfügung steht, werden Sie mir mit Leichtigkeit darüber Auskunft geben können, ob das Vorwort des [illegible] in meinem Ex. vollständig vorhanden ist oder nicht. Vermutlich werden einige der wenigen vorhandenen Exemplare das Vorwort überhaupt nicht haben.

No 9.

Meine Handschrift, die mit der Ihrigen identisch ist, hat den Titel
ליבס בריב | אן איינה ליבה פריינד אונד שוועסטער | אין [illegible] גלות |
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible] אמן :

Der ungenannte Verf. ist R. Isaac Wetzlar (aus Celle) vgl. Cat. Neub. 743 und das. N. 1501 (p. 1145). Abfassungszeit 1749. Der Titel ist m. E. mit Bezug auf eine 1733 in 2. Ausg. erschienene Intermissionsschrift gewählt, deren Titel also lautet: עת לאהבה [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible] (Univ.-Bibl. Leipzig) 4° |

Meine Mss. hat den Besitzervermerk יצחק וועצלר und ist offenbar eine für den Verf. angefertigte Copie schön geschriebene Abschrift seines Buches. Der Ihrer Handschrift fehlt ausser dem Titel auch noch die הקדמה (2 Bll.), worauf [illegible] (Beg. [illegible]), wie bei Ihnen, folgt. Ich halte die Handschrift für einen wertvollen Beitrag zur Geschichte des jüd. Erziehungswesens, der teilweise herausgegeben zu werden verdient.

Mein Pergament-Druck [illegible] ist Salonichi 1520 und ein ähnliches Ex. wie das Zedner 107.

Da Ihr Exemplar des סדר תפלות [illegible] mit Bl. א beginnt, so fehlen noch mindestens 2 unpaginierte Bll. nach dem Titelbl.

Bl. 2a beg. mit התגלות המגיד – 3a Ende in Raschi-Schrift. Gerühmt werden dann התורה .. והמופלג המפורסם מוהר"ר [illegible] ferner [illegible] אברהם [illegible], sodann als Sozien [illegible]

endlich [illegible] Unterschrieben ist dieses Stück von [illegible]

Es folgt in Quadratschrift 3b–5b התגלות המגיד ומעלת [illegible]

ein für die Entdeckungsgeschichte dieses Buches und die Geschichte der Gemeinden Kaffa, Krasov u. a. sehr interessantes Stück verfaßt vom Herausgeber [illegible]

Besonders gerühmt wird als Geldgeber und Förderer [illegible]

6a – 6b ein Stück beg. [illegible] (Quadratschrift) Gerühmt als Förderer der Herausgabe werden außer den obengenannten [illegible] auch [illegible]

1) [illegible] 2) [illegible] 3) [illegible] 4) [illegible] 5) [illegible] 6) [illegible]

in Raschi-Schrift

7a–8b folgen 4 הסכמות 1) von [illegible] datiert [illegible]

2) von [illegible] von demselben Datum.

(1 aber ist, wie aus 1) hervorgeht, erst nach 2 erteilt). 3) von [illegible], datiert [illegible]

4) von [illegible], datiert [illegible]

ישבוחו [illegible] Dann ist bei mir als Custos [illegible]

und es folgt Bl. א: הנהגות אדם כשיתעורר משנתו

(Bl. 7 und 8 bei mir gehört als Bl. 2 und 3 nach dem Titelblatt).

Da Ihnen die ganze Literatur über [illegible] (s. Smorigen-

ארכיון לצרכי ימי התחיה הלאומית

THE FUTURE

(THE ZUKUNFT) — *The Yiddish Monthly* — די „צוקונפט"

Vol. XXXVII | **MAY, 1932** | **No. 5**

אינהאַלט־פאַרצייכנים:

הלל ראַגאָף — הוּאווער און דער קריזיס 247

יהואש — איד מאַד וועגען (ליד) 248

פּ. האַרקאַווי — די דייטשע סאָציאַלדעמאָקראַטיע און איהר קאַמף געגען פאַשיזם (די געפעהרליכע לאַגע אין דייטשלאַנד) 249

ה. לייוויק — דער גולם חלום'ט (פראַגמענט פון אַ דראַמאַטישער פּאָעמע) 254

יודיקא — לידער 260

פּראָפ. מ. קראָל — די גרויסע מלחמה־געפאַהר צווישען יאַפּאַן און סאָוועט־רוסלאַנד אויפ'ן ווייטען מזרח (כינע און די אימפּעריאַליסטישע מלוכות) 261

רחל — לידער (פון די פאַרבליבענע שריפטען) 266

א. ליטוואַק — די אידישע מאַסען־קולטור (אין אַמעריקע און אין דער אַלטער היים) 267

יונה ראָזענפעלד — הערט אַ געשיכטע (ערצעהלונג) 271

מ. איוועַנסקי — דער אַרבייטער רינג און די פאַראייניגונגס־קאָנווענשאַן (די שווערע פראַגען, וואס דאַרפען געלייזט ווערען) 276

רחל ה. קאָרן — אַ שד אין פעלד (נאָוועלע) 278

אב. גאָלדבערג — ראובן בריינין (צו זיין זיבעציג־יאָהריגען יובילעאום) 283

מנחם ריבאַלאָוו — בן עמי (אַן אָפּשאַצונג פון פאַרשטאָרבענעם אידיש־רוסישען שריפטשטעלער) 286

נ. שטערנבערג — (לידער) 288

דר. ח. זשיטלאָווסקי — מאָדערנע אידישע פּראָבלעמען (דריטע פּראָבלעם: אַן איינען־לאַנד, גלות־נאַציאָנאַליזם אָדער אַ „קולטור־צענטער"?) 289

שאול טשערניכאָווסקי — דאס לעבען פון אַ מערקווירדיגען מענשען (נייע איינצעל־הייטען צו דער ביאָגראַפיע פון באַריהמטען באַקטעריאָלאָג פּראָפּ. חאַווקין, דעם ערפינדער פון די מעטאָדען פון אינאָקולאַציע און סערום געגען כאָלערע און בובאָנישער פּעסט) 293

צבי הירשקאָן — „גאָסאיזדאַט" און סאָוועטישע קונסט (ווי די סאָוועט־רעגירונג באַציהט זיך צו דער שעהנער ליטעראַטור) 298

שמואל רובינשטיין — סודות פון חדר (אַן אינטערעסאַנט בלעטעל פון דער געשיכטע פון די אידען אין דער רוסישער זשורנאַליסטיק) 304

יוסף יפה — העי, העי העמערל (ליד) 305

יצחק ריבקינד — די „ליבס בריב" פון צוויי הונדערט יאהר צוריק און זייער מחבר 306

א. ליעסין — יהודה המכבי (אַ סעריע לידער) 310

דניאל טשאַרני — דער גלגול פון „טביה דער מילכיגער" (בלעטלאך פון אַ לעבען) 311

פון דער ביכער־וועלט

ש. ניגער — מאַנגער'ס בוך לידער און באַלאַדען „שטערן אויפ'ן דאַך" 314

א. מאירסאָן — חנן י. מיניקעס (אַ פּאָר ווערטער אויפ'ן פרישען קבר) 319

טשאַרלס יאַפּע — די שאָד־וועלט 320

ביכער דערהאַלטען אין רעדאַקציע 321

Subscription Rates

Single Copies............25c.

One Year...............$2.50

One Year, Foreign......3.50

וויכטיג פאַר סובסקרייבערס!

1) ווען איהר ענדערט אייער אדרעס, ביטע מעלדעט אונז וועגען דעם ניט שפּעטער ווי דעם 15טען פון מאָנאט, כדי מיר זאָלען קענען אייך שיקען דעם נעקסטען נומער אויף אייער נייעם אדרעס

2) שרייבט אונז דעם אַלטען אזוי גוט ווי דעם נייעם אדרעס

סובסקריפּשאַן פּרייז

איינצעלנע קאָפּיס	25ס
א יאָהר	$2.50
א יאָהר אויסלאַנד	3.50

Published by the Forward Association, 175 East Broadway, New York, N. Y.

Entered as Second Class matter May 29, 1914, at the Post Office at New York, N. Y., under the Act of March 3, 1879.

יצחק ריבקינד

די „ליבס בריב" און זייער מחבר

1.

אין די „ייווא בלעטער" האט דר. יעקב מייטלים אן אינטערעסאנטע אפהאנדלונג איבער דעם היסטאריש זעהר ווערטפולען אידישען מאנוסקריפט באטיטעלט „דער באדלעיאנער כתב־יד „ליבס בריף" — א פאר'השכלה'דיקע רעפארם־שריפט" (באנד 2, ז. 308—333).

דער כתב־יד איז א וויכטיגער דאקומענט פון פאר מענדעלסאנ'ס תקופה, מעהר פינקטליכער, פון מענדעלסאנ'ס יוגענטצייט. עס איז א פובליציסטיש־מעמוארישטיש ווערק, אין וואס עס שפיגעלט זיך אפ די רעליגיעז־גייסטיגע, סאציאל־געזעלשאפטליכע, עקאנאמיש־מאטעריעלע צושטאנדען פון די דייטשע אידען אין דער ערשטער העלפט פון 18טען זאהרהונדערט, איבערהויפט אבער ווערען אין דעם שריפט באהאנדעלט די ערציהערישע און קולטור־פראבלעמען פון יענער צייט.

עס פארדינט דעריבער, אז עס זאלען באלויכטען און אויפגעקלערט ווערען אלע פרטים און ארויסגעבראכט ווערען וואס מעהר דעטאלען וועגען די „ליבס בריב" און זייער מחבר יצחק וועצלאר.

אזוי ווי דר. מייטלים האט אין זיין פראגמענטארישער באשרייבונג אויך בארירט „פראגען וואס דארפען נאך אויפגעקלערט ווערען" און דערווייל אויפגעשטעלט ניט־באגרינדעטע השערות, וויל איך דא איינינע פונקטען, סיי ביבליאגראפישע און סיי אינהאלטליכע, אויפקלערען און אויך דערגאנצען וועצלאר'ס ביאגראפיע און כאראקטעריסטיק, אויפ'ן סמך פון די מאטעריאלען, וואס זיינען טאקע, דא און דארט, צושפרייט אין מאנוסקריפט גופא.

ביי באהאנדלען די צ א ה ל פון די כתב־ידן איז ארויסגעקומען א שטיקעל פלאנטער צוליב א קליינינקייט. דר. מייטלים האט ניט באמערקט, אז די צווייטע קאפיע פון דעם מאנוסקריפט, וואס איז פארצייכענט אין מיכאעלס קאטאלאג „אוצרות חיים" נומער 365, און האט באלאנגט צו ר' יעקב עמדין, געפינט זיך אויך אין באדלעיאנא, און אין נייבויערס קאטאלאג אונטער נומער 1420 (לויט נייבויערס באשרייבונג איז די קאפיע געמאכט פון צ ו ו י י שרייבער), וואס שליסט פארשטעהט זיך אויס די מעגליכקייט „אז דאס איז דער כתב־יד וואס סאסאן האט געקויפט". אויך האט דער כתב־יד פארגעס, פון וואסער עקזיסטענץ מייטלים האט זיך דערוואוסט דורך דר. ב. וואכשטיין, ניט געקענט אריבערגעהן צו סאסון, ווייל ער געפינט זיך גאר אין ניו־יארק.

אין דער אמת'ען זיינען ביז היינט־צו־טאג באקאנט פינף מאנוסקריפטען פון די „ליבס בריב". צוויי אין באדלעיאנא, איינער ביי סאסון אין לאנדאן (געקויפט דעם 21טען דעצעמבער אין 1926 דורך ליציטאציע ביי „סאטהעבעי ענד קא." אין לאנדאן, קאטאלאג־נומער 157), און צ ו ו י י אין דער ביבליאטעק פון דעם אידיש טעאלאגישען סעמינאר אין ניו־יארק.

פון די לעצטע צוויי איז איינער דער כתב־יד פארגעס (דורך דעם בוכהענדלער העניש אין לייפציג רשימה 3 נומער 9), וואס איז לויט אלע סימנים אן אריגינאל. אין פארמאט 12, אדער קליין 4, אנטהאלט 81 בלאט מיט'ן שער אריינגערעכענט (161 זייטען) פלוס 1 בלאט (צווישען 21—22) וואס האט געפעלט און איז דערגאנצט געווארען, דורך פארגעסען אליין קאפירט, פון דעם צווייטען סעמינאר־עקזעמפליאר. ער איז איינגעטיילט אין ניט קיין פראפארציאנעל גלייכע (12 קאפיטלעך פארנעמען נאר א פערטעל פון דעם גאנצען כתב־יד, 20 בלאט) 16 פרקים, פון וועלכע נאר דריי פרקים (י"ב, י"ד, ט"ו), לויט מייטלים, ווייזט אויס מעהר, האבען די אויפשריפטען עמוד התורה, עמוד העבודה, עמוד גמילות חסדים.

דער צווייטער מאנוסקריפט (אין וועלכען עס פעהלט דער טיטעלבלאט און א טייל פון דער הקדמה), האט פראפעסאר מארקס געקויפט אין 1922 ביי דעם מוכר ספרים ד. פרענקעל, איז קאפירט פון אן אנדער האנדשריפט דורך א שרייבער (ליידער ניט אנגעגעבען) וואס שטאמט פון רהיין־געגענד און לויט דעם פרט וואס געפינט זיך צום סוף, איז דאס איבערשרייבען געענדיגט געווארען אין א דינסטאג ט"ו תמוז, תקנ"ג (25טען יוני, 1793). עס אנטהאלט 44 בלאט, קווארטא־פארמאט און צופאלט זיך אין 17 קאפיטלעך, מיט די דריי דערמאנטע אויפשריפטען אויף דיזעלבע פרקים. בכלל האט זיך דער קאפיסט דערלויבט א סך פרייהייטען ביים איבערשרייבען. ער האט „איבערגעשריבען" שפראכליך מעהר דייטשמעריש און אויך „קארעגירט" סטיליסטיש־אינהאלטליך דורך קירצונגען און אפווייכונגען.

ווי עס ווייזט אויס, איז דער באדלעיאנער עקזעמפלאר, וואס דר. מייטלים האט באשריבען, ערטערווייז ניט נאר דעפעקט 1), נאר עס פעהלט אין איהם אויך דער שער, אז ניט וואלט ער איהם קאפירט און ער וואלט דאן אויך פארשפארט מאריך צו זיין איבער דעם נ א מ ע ן פון כתב־יד, כדי צו באווייזען, „אז די שריפט איז ניט קיין בריוונשטעלער פאר פארליבטע" — ווייל דער טיטעל־בלאט זאגט בפירוש דעם צוועק און אינהאלט פון דעם שריפט. כדאי, אויב אזוי, דא איבערצוגעבען דעם פולען טעקסט פון דעם שער, לויט פארגעס־מאנוסקריפט:

ליבס בריב: אז מיינה ליבה ברידר אונד שוועסטערן אין דיזום גלות וואור אינון פר ליבטה גדאנקן איבער דען פסוק ואהבת לרעיך כמוך טייטש דוא זולשט דיין חבר זוא לב האבין וויא דיך זעלבשטן דא בייא אבר איינה טרויאריגה בטראכטונג פון אונזרן בטריבטן גלות: בנעבין איין גרינדליכה אונטר זוכונג דיא אורזאך פון אונזרם אריכת אודר לאנג וועהרינג גלות. אונד ענטליך איינה גאבי צור הופינונג אונזר ערליזונג דאש מיר מעגין ערלעבין די נבואה פון ישעי' הנביא. ובא לציון גואל במהרה בימינו אמן:"

פארגעס האט (אין א בריוולעכע באמערקונג פארצייכענט אויך אויף די טאוולען פון זיין מאנוסקריפט) אפילו געהאלטען, אז מיט דעם נאמען „ליבס בריב" און מיט'ן גאנצען שער האט דער מחבר מכוון געווען געגען א אידיש מיסיאנעריש פאמפלעט, וואס טראגט דעם נאמען: „מכתב אהבה (אל כל אסירי התקוה

---

1) מייטלים האט אפילו פרובירט טרעפען לייענען איינינע ווערטער, וואס פעהלען, אדער זיינען דעפעקט, אין דעם באדלעיאנער מאנוסקריפט, אבער ער האט ניט צוגעטראפען ריכטיג. אזוי, צום ביישפיל, אויף ז. 314 לייענט זיך באמת אזוי: „דרמיט עש אן יעדר אויך גמיינך מאן לייאנן, א ו נ ד ז י ך אוני זיינר נשמה נ ו צ י ז י ך ה ו י ש ש א פ י ן קאן"; אויף ז. 327: „דעם קינד דען ח י ב ו ר פר הער זאגט, דהיינו נור פשוטה טייטש."

ער האט אבער אבער אויך מאנכמאל געמאכט א טעות אין לייענען. ער שרייבט: „פאר א לערן־בוך פון דער העברעאישער גראמאטיק רעקאמענדירט ער (־ווועצלאר. י. ר.) דעם „ספר הדקדוק", ווי ער רופט עס אן. פון דעם אויבענדערמאנטען מדקדק ר' זלמן הענא. א בוך אונטער דעם נאמען „ספר הדקדוק" איז אונז פון ר' זלמן הענא ניט באקאנט" (ז. 328). ביי ווועצלאר'ן לייענט זיך גאר גאנץ אנדערש און מ. האט איהם אומזיסט דורך א טעות צוגעשריבען א טעות. דער מחבר שרייבט: „המדקדק הגדול המפורסים ר' זלמן הענא ע"ה האט אונש ספרי דקדק גנוגין היכטר לאזין, עש לייכט צו לערנן שטיט"... (כ"י־פארגעס 48־ב).

המיהלים) אז אלי בני גלות ישראל דיא אויף דיא גאולה ווארטען/אין הערצליכער ליבשאפט גישריבין" 2) (דערשינען צום ערשטען מאל „לראש שנת תס"ג, צום צווייטען מאל—תצ"ג און דריטען — תצ"ו. אן עקזעמפלאיר פון דער דריטער אויסגאבע געפינט זיך אין סעמינאר־ביבליאטעק. זעה אויך וואלף ביבלא, העב., באנד 3, ז. 1202). אבער באלענענדיג זיך געגוי מיט'ן אינהאלט פון וועצלארס שריפט, זעהט מען ווי גרונדלאז זיין השערה איז. ווייל דער מחבר דערמאנט ניט, אין זיין גאנץ ווערק, מיט קיין איין ווארט יענעם מיסאנעריש ביכעל און ווער רעדט נאך וועגען פאלעמיק, אפילו א רמז ניטא. דעריבער איז אנצונעמען אויף זיכער, אז ניט נאר דאס ווערק אליין, נאר אויך דער טיטעל־בלאט איז א זעלבסטשטענדיגער, וואס האט ניט קיין שום שייכות און פארבינדונג מיט יענעם פאמפלעט.

וואס אנבאטרעפט די צייט, האט פארגעס גאר ניט נעהאלטען, „אז דער כ"י איז געשריבען אין יאהר 1743 (ז. 316, באמערקונג 1), נאר טאקע אין יאהר 1749. א ראיה פאר דעם יאהר 1749 האט ער אויסגעפונען פון גאר אנאנדער שטעלע, וואס מיטלים האט, ווייזט אויס, ניט באמערקט, ווען וועצלאר שרייבט אין באצוג אויף ר' אפרים לענטשיץ, אז „דיזור מחבר האט אין זיין ספרים שוינד זייט ש"מ (340) דש איזט הונדרט ניין אונ' זעכציג יאהר גשריבן" (ז. 44—ב.), וואס מיינט צוזאמען 509, דעם יאהר ווען ער האט געשריבען זיינע „ליבם בריב".

דאגעגען די ראיה פון ר' יעקב עמדינס סדור, „דיא מיר אין דיזום יאהר צו הנדין קומן", איז א רעלאטיווע, א גאנץ שוואכע. ווען ניט די צוויי בפירוש דיגע נאטיצען, וואס באווייזען קלאר אויף דעם יאהר 1749, וואלט דאך דאס גאר קיין ראיה ניט געווען. ווייל „דיזום יאהר" באווייזט דאך נאך ניט, אז וועצלאר האט דעם סדור, וועמעס דריטער טייל איז ארויס אין יאהר 1748, באקומען טאקע אין דעם יאהר, ווען עס איז ארויס פון דרוק. עס האט דאך געקאנט געמאלט זיין, אז פיל שפעטער, אין א צייט ארום, ווי ער האט באטאנט אליין: „ווי איך דיזוש ברייטש גשריבן געהאבט, איין גרוישן העלפר גפונדן דער מיט מיינר מיינונג איבר איין שטימט" (ז. 50, א). — וואס באווייזט גאנץ דייטליך, אז ער האט זיינע „ליבם בריב" געשריבען א צייט פריהער, נאר אז ער האט שפעטערצו מוסיף געווען אויך ר' יעקב עמדינס מיינונג כדי צו באווייזען, אז ער האט מכון געווען לדעת גדול און אפשר אויך צוליב דעם מען זאל איהם אמאל ניט חושד זיין אין פלאגיאטיזם. גיכער איז אנצונעמען, אז ער האט זיינע „בריב" ניט געשריבען אין איין יאהר, נאר אין א משך פון א פאר יאהר. ער האט איינינע מאל איבערגעשריבען און צוגעגעבען געוויסע זאכען און אז די לעצטע, אזוי צו זאגען, רעדאקציע, האט ער געמוזט מאכען אין דעם יאהר 1749.

דערפאר איז אויך גאנץ מעגליך און דערקלערליך, אז די „ליבם בריב" זאלען האבען פארשידענע וואריאנטען און טעקסט־אפווייכונגען, וואס שטאמען פון דעם מחבר גופא, ניט נאר פון די איבערשרייבער.3)

אז דער מחבר פון די „ליבם בריב" איז אויף געוויס יצחק וועצלאר פון צעלע 4), ווערט אויך באשטעטיגט (אויסער פון די ראיות, וואס מיטלים ברענגט און אויך פארגעס האט זיי גע־האט פארצייכענט אויף די טאוולען פון זיין מאנוסקריפט און אנגעגעבען אין דער אויבענדערמאנטער רשימה פון העניש) דורך גאר א פשוט'ען מקור — אויף דעם טיטעל־בלאט פון פארגעס מאנוסקריפט שטעהט אן א זייט בפירוש דער נאמען „יצחק וועצלר" און אונטען דער נאמען פון שטאט „צעלע" מיט לאטיי־נישע בוכשטאבען. די שריפט פון דעם מחבר'ס נאמען איז אנ־דערש ווי דער עצם מאנוסקריפט און עס לאזט זיך גלויבען, אז מיר האבען פאר זיך זיין אויטאגראף. דער שער־בלאט האט אויך פון אויבען די ווערטער „עמודי עולם", וואס זיינען עהנ־ליך צו דעם אונטערשריפט פון דעם מחבר. עס איז גאנץ מעג־ליך, אז וועצלאר האט אויך געוואלט געבען זיין חבור א העברע־אישען נאמען.

מחברים מיט דעמזעלבען פאמיליען־נאמען זיינען באַ־קאנט, נאר איינעם איז באזונדערס כדאי צו דערמאנען: דאס איז דער מחבר פון דעם אידישען מוסר־ספר „חקירות הלב", שלמה זלמן וועצלר פון פיורדא (פארפאסט אין יאהר 1718 און געדרוקט נאך זיין טויט אין אמסטערדאם, אין יאהר 1732), וואס איז, אלענפאלס, געווען א צייט־גענאסע פון אונזער יצחק וועצלאר, וועמעס ספר ער דערמאנט צווישען די „טייטשי ספרי מוסר, דיא איצינדר ת"ל (תודה לאל) גנוגין, גדרוקט זיין אויף טייטש, אלז מנורת המאור, חובת הלבבות, שבט מוסר, חקירת הלב, שמחת הנפש, לב טוב אונ' דער גליכען" (ז. 52, א). 5).

.2

עס פארשטייט זיך, אז די פראגמענטארישע ארבייט האט ניט ביכולת אויסצושעפען די גאנצע שפע מיט מאטעריאל, אלע היסטארישע דאטען, געשעהענישען, פאסירונגען און עפיזאדען,

---

2) א מיסיאנעריש דייטש־ביכל פארפאסט פון דעם משומד רודאלף בערנהארט פון פראג, געדרוקט אין זיין שפעטערדיגען וואינארט אלס דאקטאר, אין בערן, שווייץ, אין יאהר 1705 — הויבט זיך אויך אן דער שער־בלאט מיט „האגרת האהבה כתובה אל כל הקהילות הייהודים."

3) אגב, דער לעצטער אויבען ציטירטער זאץ לייענט זיך ניט נאר אין ביידע ניו יארקער מאנוסקריפטען גאנץ פארשיידען, נאר אויך, ווי עס איז צו זעהן, אנדערש ווי אין באדלעיאנער מאנוסקריפט אויף ז. 164־א (גע־בראכט ביי מיטלים ז. 316). אבער דערזעלבער זאץ, ווארט פאר ווארט ממש ווי אין באדלעיאנער מאנוסקריפט, געפינט זיך אויך אין כ"י־פארגעס אין א צווייטען ארט אויף זייט 67־ב.

4) דאס, וואס בן־יעקב שרייבט צו דעם ספר צו איציק העקשער, איז גראד ניט „איינער פון די געוויינטליכע ביבליאגראפישע גרייזען אין דעם „אוצר הספרים" („ייווא בלעטער", ז. 312), ווארום ווי ווערט דאס, ניט מיר, ניט דיר, פון יצחק וועצלאר א איציק העקשער? אויפקלערען דעם ביבליא־גראפישען גרייז, דענק איך, לאזט זיך דורך דעם, וואס בן־יעקב האט אנגע־נומען דעם נאמען פון דער שטאט וועצלאר און די פאמיליע מיט דעמזעלבען נאמען פאר איינס און דאס זעלבע. און אזוי ווי ער האט פון מיכאעלס קאַ־טאלאג „אוצרות חיים" אין איין צייט גענומען צוויי נומערען: אונטער נו־מער 359 די אידישע איבערזעצונג פון ראשית חכמה מיט'ן נאמען „לב חכמה" דורך הר"ר נטע בן הר"ר שמעון העקשר מווצלאר און אין א פאר נומערען ווייטער 364 די „ליבם בריב" שחיברו הר' איצק וועצלאר, האט דא בן־יעקב פשוט פארביטען און אנגענומען, אז דער ר' איצק מוז אויך זיין א העקשר פון וועצלאר.

5) אינטערעסאנט איז אויך וועצלארס א צווייטע ביבליאגראפישע נאטיץ, וואס ער באשרייבט אויף דעמזעלבען זייט א ביסעל ווייטער וועגען ר' אברהם יגל'ס ספר „לקח טוב", „וועלכס אונטר שוידליכה מאהל אויף נוטטייטש גדרוקט איזט, דאש עש יעדר פרשטיהן קאן. זוא גאר האט עש דער מדפים ר' ישראל יעסניץ בייא איינר תפלה דרוקן לאזין, עש האט ביי איניגה איין פעולה גטאהן, דיא מיינשטה אבר בגעהרן זולכש ניט אן צו זעהן, הש"י ב"ה וב"ש הגדול זאל זיך מרחם זיין דאש איך גזעהן הבי פר מעהר אלש צוואנציג יאהר דער פראפעסיר הארט צו העלמשטעט דאש ספר לקח טוב האט אויף ידש טייטש אונ' רעכט טייטש דרוקן לאזין, דאש יעדר זעהן קאן, וואש דיא יהודים פר עיקורי (!) אמונה האבין. פר עטליכה יאהר האט עש החסיד פראפעסיר וועניר צו געטינגען עבין פאלס דרוקן לאסין, אום אונזרי וואהרהאפטי אמונה צו בצייגין" — — —

אן אויסגאבע פון „לקח טוב" צוזאמען מיט א סדור, וואס דער דרוקער ר' ישרל יעסניץ זאל האבען געדרוקט, איז, דוכט מיר, ביבליאגראפיש גאר ניט באקאנט. פאראן נאר אן אויסגאבע פון דעם ספר געדרוקט אין יעסניץ, 1719. די אנדערע צוויי דרוקען, וואס ער דערמאנט, די פון הערם. וואן דער הארדט, איז ארויס אין העלמשטאדט, אין יאהר 1704, און די פון „החסיד פראפעסיר וועניר", אין געטינגען, 1742.

וואס ווערן געבראכט אין די „ליבס בריב" און אלע וויכטיגע פערזאנען און פערזענליכקייטן וואס ווערן דארט דערמאנט — אבער די פונקטן, וואס דר. מייטליס האט שוין יא באריהרט און באשריבן, האט ער געקענט און באדארפט ברייטער און אומפאנגרייכער ארומנעמען, איבערהויפט וועצלאר'ס אויטאביאגראפישע נאטיצן, וואס זיינען צוזייט און צושפרייט איבער זיין גאנצן חבור, און לויט דעם כתב־יד, לאזט זיך קאנסטרואירן מעהר ווי „א קורצע כאראקטעריסטיק פון מחבר."

ער ברענגט דעם פאקט, אז וועצלאר האט געלערנט ביי ר' אברהם ברוידא אין פראג און לאזט אויס וויפיל צייט ער האט ביי איהם געלערנט, גאנצע פיר יאהר! א זאך, וואס ווערט געבראכט צוויי מאל. אפילו דאס שילדערן דעם רבינ'ס „לעבענס אהרט דאש ער דיא גאנצי וואך קיין דבר מן החי גגעסין" — איז גאנץ כאראקטעריסטיש אויך פאר דעם שילדערער, ניט נאר פאר דעם געשילדערטן.

„צי ער האט שפעטער געלערנט אויך אין אנדערע ישיבות, איז ניט צו זען", שרייבט מייטליס. אבער דוקא אין דעם פרט איז שוין גאר צו זעהן; כמעט ווי אפען לויפט פאר אונז פארביי וועצלאר'ס גייסטיגער לעבענס־גאנג. זיין זעלבסט־ענטוויקלונג און בילדונג. עס פעהלען ניט קיין פרטים אין זיינע „בריב" און עס פיהלט זיך ניט קיין מאנגעל אין שטאף, כדי צו באשטימען זיין מהות און פיזיאנאמיע אין וויסען און לומדות.

גלייך אין דער הקדמה שרייבט ער: „דש איך... פילה יאהרן משמש תלמידי חכמים געוועזין, אונ' אויף ישיבות גאהר פלייסיג ת"ל ב"ה (תודה לאל ברוך הוא) גלערנט". ווען ער דערמאנט די שבתי־צבי באוועגונג, „וואש בעוה"ר אין אונזרי צייטן פאסירט איזט, מיט דעניין מאמיני שבתי צבי תיפח רוחם וועלכם דען גאנצין עולם בקאנד", ברענגט ער א פאקט, וואס גראד גרויסע רבנים, „דיא גרעשטי רודפים אודר פר פולגר פון דיזה רשעים גוועזן המאמינים בשבתי צבי, זולכי אויש צו ראטין", זיינען נכשל גע־ווארען און נעגעבען לייכט אן הסכמה אויף א ספר, וועמעס מחבר אלע „איין גאון ומופלג בחסידות נעניין" און אוואו „שבתי צבי סלאהר פר משיח גשריבן איזט". „איך האב — שרייבט ער — אייניגה פון דיזה גאונים זצוק"ל גקענד, אונ' הבדל מחיים למתים טיילס משמש געוועזן". (ז. 32). דא און דארט דערמאנט ער אויך אנדערע גרויסע רבנים, אויסער ר' אברהם ברוידא, ביי וועמען ער האט, ווייזט אויס, געלערנט. „דער גליכן סדר הלימוד האט איין מיין צייטן בק"ק פראג הגאון הגדול המפורסם אב"ד מהור"ר דוד אפנהיים. זצוק"ל והגאון מהורר אלי' בעל המחבר אלי' זוטא עבין פאלם גהאבט" (ז. 53־ב), און ער איז, ווייזט אויס, געוועזן א באזוכער פון ר' דוד אפענהיימ'ס הויז און זיין גרויסע ביבליאטעק, וואס ער דערמאנט אין אנאנדער ארט (ז. 28־ב). ווייטער דערמאנט ער אויך: „זולכר סדר איזט אויך איין מיין צייטן בק"ק פ"פ דמיין געוועזן בימי הגאון הגדול המפורסים מהורר שמואל ר' חיים ישעיה זצוק"ל והגאון החכם הכולל מהורר שמואל שאטין זצוק"ל[6]) (ז. 54־א).

וועגען זיין ווייטערדיגע אויסבילדונג און פארפאלקאמען זיך, דערמאנט ער —

„ראש דא איך נאך מיינר חתונה אייניגה יאהרן פלייסיג גמרות אונ' פוסקים וואש יעדר ב"ב (בעל בית) ניטיג האט, נחזרת. אויך ת"ל תמיד הלכות חג בחג גלערנט, ובה"ה נוך לערני, גלייך וואהל נערני לתיקן נשמתי ספרי מוסר ושארי ספרי קדושים לערנין וואליז, האט מיר השי'... נהאלפין ספר הקדוש חובת הלבבות דורך צו לערניז, נאך גיהנם איזט מיר אויף איינר רייז דאש ספר עקרים צו האנדן קומן. ענדליך ספר הקדוש נוה שלום אויך ספר ראשית דעת אונ' י"א אדר איילף (עלף) ספרים מהגאון החכם השלם מהורר יצחק אברבנאל זצק"ל (59־ב).

פון זיין גאנצען שריפט און אויך פון די מאסען פארשיי־דענע ספרים, וואס ער דערמאנט, איבערהויפט אין חקירה, מוסר און פילאסאפיע, איז צו זעהן זיין גרויס באהאוועגטקייט אין דער גאנצער מיטעלאלטערליכער ליטעראטור, אין די קלאסישע ווערק אויף די דערמאנטע געביטען, וואס ער רעקאמענדירט אזוי הייס צו לייענען און לערנען די בעלי־בתים, וועלכע האבען א ידיעה אין די קליינע אותיות, און אויך רבנים און לומדים.

וועצלאר שטעלט מיט זיך פאר א איד א למדן, א בעל־בית פון העכערן שטאנד, א דענקענדער מענש, וויסענ־דורשטיג, וואס ווארצעלט אבער טיף אין דעם אלטען אידישען לעבענס־שטייגער און שטרעבט צו א ריינעם אמונה־אידעאל.

עס איז ווערט צו דערמאנען א נשמה־געראנגעל, וואס דער מחבר אליין באשרייבט. אמאל האט ער באקומען א ספר פון דעם בעל עקידה, וואו ער טרעט שארף ארויס „להרחק הפילוסופי דש מיר ממש חולשת אן גאנגין, וממש קריעה גריסן דאש איך מיין צייט אין זולכי ספרים בפרט אין ספר מורה נבוכים עבין פאלם גנאשט האבי, פר בראכט הבי", און ער האט אפילו זיינע קינדער אנגעזאגט „זיך פון אללי זולכי ספרי' מרחוק צו זיין" (ז. 60־א). נאר שפע־טער האט ער אין עקידת יצחק גופא געפונען „דען חילק צווישן פילוסופי אלהות אונ' צווישן פילוסופי היון" און האט אזוי ארום צוריק שלום געמאכט מיט דער מחקר־ליטעראטור.

דער פאקט אליין באשטעטיגט, אז עס איז גאנץ ווייטלויפיג און אין גרונד פאלש צו זאגען, אז „דער מחבר גופא שטעלט פאר א סינטעז צווישען דעם ראציאנאליסטישען רעפארמאטאר פון 18טען יאהרהונדערט (! י. ר.) און דעם אלטען, ערליכען און פאלקסטימליכען בעל מוסר" („ייוואו" ב. 332).

ניט נאר זיך, נאר אויך זיינע קינדער, וועמען ער דער־מאנט איינינע מאל, האט ער געשטרעבט „מדריך בדרך הישר צו זיין" (16־א) צוליב וואס'ער צוועק ער פלעגט דעם „ספר חובת הלבבות וואור אויש אללי טיש מיט מיינה קינדר... גלערנד, אונ'. נאך לערני" (60־א). אין יאהר 1730 האט ער גע־האלטען א מלמד פאר זיינע קינדער, א געוויסען יצחק סגל פון האצנפלאץ. דערזעלבער האט קאפירט, לויט וועגעציער דרוק פון יאהר 1549, דעם ספר „רוח חן" (נייבויער, נומער 4,1501), אזוי ווי מיט יאהרען פריהער (1716), האט דער איבערזעצער פון „מפתח הנגינות", זיסקינד אלכסנדר פון מעץ, געטאן זיין אר־בייט ביי וועצלאר'ן אין הויז.

וועגען זיין סאציאלען און עקאנאמישען מעמד, איז גענוג צו ברענגען זיין זעלבסט־כאראקטעריסטיק:

„וואן מאן מיר היר אבר פאהרווארפין וואלט. וועהר איזט דיזור שרייבר דער מוז גווים איין דלפן אונד לומפן הונד זיין. דער וועגין זיינס לומפן צושטאנד פיל גלות אויז שטיהן מוז. ניין מיין ליבה ברידר, ווער זולכס פון מיר דענקט איזט זיך טועה...איין שפעציא (ספעציעל) אבר דש איך ניט אליין מיין פרנסה בכבוד, זונדרן ת"ל ב"ה וב"ש הגדול זולכין כבוד בייא אל מיינה שררות אונ חשובים האבי, דש מיר איין יעדר דער מיך אונ' מיין אום גאנג קענט, ווערט מוזין מעיד זיין. אפשר אונטר ק' אלפים ב"י (בני־ישראל) איז דיזן גלות זא פיל חן וכבוד ביין השררות ותקיפים ניט הוט גליך איד, וועסט וועגין איך אויך — — איין בזונדרי תפלה פר אדונינו מלך יר"ה אונד זיינה יועצים וכל השררות קונצפירט הבי" (ז. 17).

אזא אנגעזעהענער בעל־הבית, ווי וועצלאר, וואס איז דער־צו געוועזן א מקורב אין די הויכע פענסטער, איז גאנץ פאר־שטענדליך, אז ער האט פארנומען גאר א חשוב'ען ארט אין זיין קהלה. אזוי, צום ביישפיל, ברענגט ער, אז א דאנק איהם, האט מען אנגעהויבען צו זאגען „שיר היחוד", וואס מען האט אין

6) איבער די לעצטע צוויי זעה הארוויץ פראנקפורטער ראבבינען טייל 2, ז. 58־60, 77 א. וו. דער ערשטער איז געשטארבען תס"ד (1704) און דער אנדערער תע"ט (1719). זעה דארט ז. 99־100.

א סך קהלות ניט געזאגט. דאך האט ער „דאהין געבראכט עש אין מינם אהרט גאר לאנגזאהם ווארט פר ווארט גזאגט ווערט.‟ (67־ב).[7]

אין תוך איז ד״ר מיטלים צוטרעפענד מיט זיין אפשאצונג, אז „די שריפט „ליבס בריב‟ איז, ווי געזאגט, לויט דער אויסווייניגסטער פארם, געשריבען ווי א מוסר־ספר, דאך וואלט געווען א טעות צו שטעלען זי אין א דירעקטער שייכות צום אלט־אידישען מוסר‟. ווייל עס איז אין גרונד א פ ו ב ל י צ י ס ט י ש ווערק, געשריבען, פארשטעהט זיך, אין סטיל און פארם פון יענער צייט. וועצלאר אליין האט אזוי אויפגעפאסט זיין שריבען, ווען ער דערקלערט אין דער הקדמה, פאר וואס ער שרייבט אויף טייטש אדער „אידיש־טייטש‟, פירט ער אויס: „לאזט אייך דינקן עש וועהרי איין צ י י ט ו נ ג, דיא יעצא די גרעסטי פינה בריות, לומדים ורבנים זעלבר לייאנן, אודר זיך פר ליינן לוזין‟. דעריבער וואלט געווען ניט ריכטיג אריינצופאסען די „ליבס בריב‟ אין דער מוסר־ליטעראטור און אנאליזירען זיי פון א שטאנדפונקט ווי א מוסר־ספר.

נאכמעהר, מען קען און מען באדארף די שריפט צורעכענען צו אונזער גאנץ ארימע מ ע מ ו א ר ע ן־ליטעראטור. לויט ווי עס לאזט זיך פעסטשטעלען פון די פארשיידענע דאטען, וואס געפינען זיך אין בוך, האט וועצלאר געשריבען די „בריב‟ אויף דער עלטער, זייענדיג צווישען זעכציג און זיבעציג יאהר, ווען ער איז געווען פול מיט לעבענס־ערפארונגען און וואנדלונגען, רייך אין זכרונות, איבערלעבונגען און וויסען פון פראקטישען לעבען, וואס מאכט אזוי בולט דעם מ ע מ ו א ר ע ן־פארם און ז כ ר ו נ ו ת־כאראקטער פון דעם שריפט, אין א מאס, וואס איז בכלל ניט צו טרעפען ביי די דורכשניטליכע פראקטישע מוסר־ספרים. אבער צו מאכען די „ליבס בריב‟ פאר א „רעפארם שריפט‟, איז אבסאלוט פ א ל ש. דער נאמען „א פאר־השכלה׳דיגע רעפארם־שריפט‟ פאר די „ליבס בריב‟, איז פארפירעריש, וואס האט אויך פארפירט דעם געערטען שרייבער, וואס האט אלץ געוואלט איינפאסען אין די פון איהם אויפגעשטעלטע ראהמען, כדי טריי צו בלייבען זיין קאנצעפציע פון א „רעפארם־שריפט‟.

מהאי טעמא ק א מ ע נ ט י ר ט ער מעהרער איבער דעם מחבר און זיין שריפט, ווי צו לאזען איהם אליין רעדען, וואס איז אפט אין סתירה צו די „השכלה טענדענצען‟ און „רעפארם‟־גייסט.

ווען וועצלאר טרעט ארויס „דש בנות ישראל פרעמדי לשונות צרפות איטאליעניש לערנן‟ אנשטאט די אייגענע קולטור און די העברעאישע שפראך, קאמענטירט מיטלים „דערמיט פארטרייבן זיי די יידישע פהוי פון דער יידישער מחיצה‟, ווען ער אליין שרייבט גאר פשוט „אונ׳ אינו נמולים דא דורך צו זיא קומן‟, וואס קלינגט א ביסעל אנדערש...

דאס זעלבע קאמענטירט ער אויך איבער וועצלאר׳ס באציהונג צום „צאינה וראינה‟, אז זי איז די פון אן „אויפקלערונג מענטש‟, וואס האט „זיך געמוזט באציען נעגאטיוו צו אזא ווערק ווי דאס טייטש־חומש אדער „צאינה וראינה‟, וואס האט פארנומען אזא בכבוד׳יגען פלאץ אין לעבען פון יידישען פאלקס־מענשען‟. אבער אנשטאט צו ברענגען וועצלאר׳ס רייד, מיט וועלכע „ער פאלעמיזירט קעגען דער „צאינה וראינה‟ פ א ר ו ו א ס „ער האלט זי פאר שעדליך‟ — גיט אונז מיטלים זיינע אייגענע פירושים, אלץ כדי צו בארעכטיגען דעם נאמען „א פאר השכלה׳דיגע רעפארם־שריפט‟.

אין דער אמת׳ען איז וועצלאר געגען דעם טייטש־חומש אדער „עין יעקב‟ ניט „פון אט דעם טיפישען השכלה־שטאנדפונקט‟, נאר צוליב דעמזעלבען טעם, וואס א סך רבנישע אוטאריטעטען זיינען געווען אמאל נעגען „חיי אדם‟ און „קצור שולחן ערוך‟ און נאך אזעלכע ספרים, וואס זאל ניט מאכען די עמי־הארצים צו גלויבען און דענקען, אז זיי זיינען שוין גאנצע „לומדים‟ און קענען אפשר שוין אליין פסק׳ענען אפילו שאלות. „מאן לאסט‟ — שרייבט ער — דען ווייבער צוואהרן דען צאינה וראינה‟ אדר דאש טייטש חומש לייאנן, וואו נאר פיל מדרשים אונ׳ אגדות אין שטיהן, דיזוש האלטי עבין זוא גוהט אלז וואן דיא עם הארצים עין יעקב לערנין, ז י א מ י נ ן וו א ש א י ן ט י י ט ש־ח ו מ ש ש ט י ט ד א ש א י ז ט ק ל א ה ר ת ו ר ת מ ש ה‟.

ספעציעל האט ער געהאט א הארץ אויף דעם „צאינה וראינה‟ צוליב א שענדליכע שטעלע, וואס האט זיך אריינגעכאפט אין איינער פון די הפטרות, לויט וועלכער עס קומט אויס, אז ירמיה הנביא איז געווען א בן־זונה. און ער שרייבט ווייטער מיט פארביטערונג:

„וואש איך פר חילול השם היר דורך ערפאהרן מאגי איך ניט שרייבן. נור דיזוש מוז איך בעו״ה״ר שרייבן, דאש איין אשה געזאגט ר״ל (רחמנא ליצלן) ירמי׳ הנביא וועהר איין הורן זוהן גוועזן, אונ׳ דרויף וועטין וואלין, זיא וויל עש אין דער הייליגה תורה ווייזן, האט איך טייטש חומש גהוילט אונ׳ בעוה״ר קלאהר בוויסן (באוויזען) אין דער הפטורה פון שמות אדר הפטורת מטות דברי ירמי׳ בן חלקי׳ איך מאג עש בעוה״ר ניט נאך שרייבן עש קאן עש איין יעדר לייאנן. איך גשטיא וועהר עש ניט שבת גוועזין, איך העטי אין רונז דש טייטש חומש אין פייאר גווארפין. על כל פנים וואור איך איין טייטש חומש זעהי, מעקי איך דיזוש אויש‟ (ז. 51).

אין דערזעלבער תקופה האט נאך איינער ארויסגעטראטען אנטקעגען דעם. דער איבערזעצער פון חומש „באר התורה‟ (אמשטרדם, 1758), ר׳ גדליה טייקעס האט צום סוף פון זיין העברעאיש־אידישען „אמונת ישראל‟ (דארט, 1764) אפגעדרוקט א ספעציעלע „מודעה‟ אויף אידיש (אין אנדערע עקזעמפלארען פעהלט דאס בלאט, וואס איז באצייכענט ע״ז), בכדי —

בקענט צו מאכן דען גאנצין עולם... דר אזו איין (צאנה וראנה) אין הויז האט מוז דיא ווערטר מיט איין פעדר דריבר שטרייכן אונ׳ (פשיטא) דש איין (מצוה) איז אויף איטליכן (מדפיס מגיה) צו זיין אין איין אנדר (לשון) וויא דיא (כוונה) פון רש״י איז. אונ׳ איטליכר (מדפיס) גהער די בקענט מאכונג צו דרוקין אין (תפלות) אונ׳ (מחזורים) פון הינטן (כדי) דז עש זעלט בקענט ווערן אין די גנצי וועלט דען עש איז איין גרוש (מעשה רשע ופשע) אזו איין (מיאוס לשון) צו דרוקן אויף איין הייליגן (נביא בן נביא)‟ — — —

פון דעם אלעם איז צו זעהן, אז וועצלאר׳ס התנגדות צום „צאינה וראינה‟, פונקט ווי טייקעס׳, איז ניט באוואויגען און מאטיווירט „פון ר א צ י א נ א ל י ס ט י ש ע ן איינשטעל‟.

צוליב מאנגעל אין פלאץ, האב איך, לײדער, ניט די מעגליכקייט זיך אפצושטעלען גענוי און ברייטער אויף נאך פונקטען און אילוסטרירען מיט נאך אינטערעסאנטע שטעלען פון דעם שריפט, ווער רעדט צו אנאליזירען נאך אייניגע געוויסע טענדענציעזע אויסטייטשונגען. אבער פון דעם אלעם, וואס איז פון אונז געבראכט געווארען איבער און פון דעם מחבר, איז שוין אויך צו זעהן דעם גרויסען קולטור־ווערט פון די „ליבס בריב‟ פאר געשיכטע און דערציהונגס־וועזען און וואס פאר א באדייטענדע אידעאלע פערזענליכקייט איז דער מחבר, יצחק וועצלאר, וועלכער האט געלעבט און געווירקט אין דייטשלאנד אין דער צייט פון דעם יונגען מענדעלסאן. דורך די „בריב‟ און דעם מחבר׳ס שילדערונג, ווערט דאס בילד פון יענער צייט, דאס אויסזעהן פון דער תקופה און דאס אינערליכע סאציאלע, קולטורעלע און געזעלשאפטליכע לעבען אלץ מעהר בולט.

קארעגירט דעם תהלים.

איך באנוץ זיך מיט דער געלעגענהייט צו באמערקען, אז אין די „ייווא בלעטער‟ באנד דריי, וואס איז מיר איצט געקומען צום האנט, (ז. 88—89), האט י. וויינלעז אפגעדרוקט „אז

7) דערזעלבער זאץ לייענט זיך אין דעם נייערען כתב־יד אזוי: „...אונ׳ אויב צוואהר דורך מיר ת״ל אין מיין קהלה צור תקנה גמאכט ווארדן, ווארט פר ווארט אין שול שיר היחוד גזאגט ווירד‟... (ז: 37־ב).

אומבאקאנטער בריוו וועגן בעש"ט", וואסער העברעאישער טעקסט פון דעם לעמבערגער רב ר' חיים כהן ראפאפארט, דער איבערדרוקער זוכט צו פארבעסערן אזוי: „לכן איעצה עיני (אני ?) עליכם (לכם ?), כלך מדרך זו", א. אז. וו. — ניט ווי־סענדיג משמעות, אז דער רב האט זיך באנוצט מיט דעם פסוק פון תהלים קאפיטעל לב, פסוק ח', „איעצה עליך עיני". איבער־ריג, דוכט מיר, צו באטאנען, אז די רעדאקציע פון א וויסענ־שאפטליכען זשורנאל אין אידיש ווי די „ייווא בלעטער", באדארף זיין אביסעל מעהר פארזיכטיג ווען עס קומט צו א פסוק פון תנ"ך.

א. ליעסין	יהודה המכבי	א סעריע לידער

11.

יהודה המכבי און דער „טאג פון ניקאנאר" אין ירושלים.

ואת ראש נקנור הוקיעו מול פני המצודה
לאות עולם כי הושיע ה' את עמו..
חשמונאים ב, ט"ו, מ"ד.

ווארטען אלץ אין אקרא *) די פאררעטער נאך
אויפן פעלדמארשאל דעם בלוטיגען,
אז ער קומט באלד ווידער מיט'ן ווילדען יאך,
מיט'ן צארן מיט'ן גלוטיגען.

ווייזט זיך בלא זיין קאפ זיין טויטער פאר דער וואנט,
אויף א שטאנג, פאר די פארשלאסענע,
ווי א גרויל־געשאנק, פאר זייער שמד און שאנד,
פאר די בלוטען די פארגאסענע.

קוקט פון הויכען שטאנג דער אפגעהאקטער קאפ,
מיט א חוזק מיט א שטשירענדען,
אויפ'ן פחד פון דן אקרא־לייט אראפ
אויפ'ן פאלק דעם טריאומפירענדען.

און יהודה קומט, א מילדער, ווי א טויב,
נאך די שלאכטען נאך די העפטיגע —
ערשטער אין סכנה, לעצטער אין דעם רויב,
וואס ער טיילט די נויטבאדערפטיגע.

זעה איך אוהם, דעם זונ'גען, דעם זון פון זיג,
שטיל זיין הייסע תפילה ברומענדיג,
מיט'ן פארגעפיהל פון נייעם, גרויסען קריג,
וואס ער זעהט אין אנגסטען קומענדיג.

זוכט ער גארנישט מיט זיין שווערד פאר זיך אליין
אין די קאמפען אין די ברויזענדע —
נישט קיין כהנ'ס פורפור, נישט קיין קעניג'ס קרוין,
נאר באפרייאונג נאר דערלייזענדע.

און ער זעהט די טייכען בלוט, וואס שטעהען פאר,
וואו ער בראדזשעט, דער באפרייענדער:
איז אויף גרויסע אפפער אלץ נאך גרייט דער דור
פאר דער גאולה דער באנייענדער ?

ווי ער האט א לאנד אין חורבן אויפגעבויט
און א פאלק געשמידט אין פייערן —
וועלען לאנד און פאלק, פארמאטערטע ביז טויט,
צאהלען אלץ דעם פרייז דעם טייערן ?

*) א פעסטונג דעמאלט אין ירושלים אין די הענט פון גריכישען גארניזאן און די העלעניזירטע אידען.

12.

יהודה המכבי ראטעוועט די הייליגע ספרים.

כן עשה גם יהודה כי אסף את הספרים
אשר נפוצו ונפזרו בשערורית המלחמה
בארץ. — חשמונאים ב, ב, ט"ו.

לויכט יהודה דורך די אנגסטען פאר זיין דור,
דורך דער בייזקייט דער פארביסענער,
ווי א גאט־געשיקטער וואונדער־מעטעאר,
אין דער נאכט דער אויפגעריסענער.

זוכט ער פאר'ן פאלק באשיצער פון דער ווייט —
מיט די רוימער צו פארבינדען איהם;
וועקט ער אויך פאר איהם די אלטע העלדען־צייט —
מיט דער גבורה אנצוצינדען איהם.

זאמעלט ער די ספרים, וואו א דונער־שפראך
בליצט אין מיטען פון געוויטערען;
וואו גאטס־ווארט, געשפראכען דורך וואולקאנען־קראך,
טוט אין אלטע פארמעטס ציטערען.

וואו ביים צדיק'ס שווערד אנטפלעקט זיך גאט אין רום,
אין באפרייאונגס־קאמפען געטליכע;
וואו ארמייען גאנצע קומען פארכטיג אום
דורך די אויסדערוויילטע עטליכע.

זוכט ער זיי, די ספרים, היט פון חורבן אויס,
ראטעוועט פון הענט פון גוי'אישע;
שטעהען אויף פון יעדען בלאט אין פולער גרויס
די געשטאלטען די העראאישע.

און פון זיג צו זיג באגלייט איהם זייער קול,
מיט'ן קאמף־רוף דעם פאטעטישען;
קלינגען בארג און טאל מיט עכאס פון אמאל,
אויף זיין וועג דעם מאיעסטעטישען.

קומט אויך ירמיה פאר איהם אין זעהונג איצט,
שוין ניט מעהר מיט קלאג מיט ביטערען,
נאר ער טראגט איהם צו א שווערד פון גאלד, וואס בליצט,
אז די שונאים זאלען ציטערען.

און דאס טרוים־געזיכט אין זילבער־לאקען שיינט,
און דאס נביא־ווארט טוט ווארעמען;
נעם די שווערד, מיין זוהן, און שלאג צוריק דעם פיינט,
און עס וועט זיך גאט דערבארעמען.

(די לעצטע לידער פון דער סעריע אין קומענדען נומער).